

ÉPÍTÉSZETI SZEMLE

<p>SZERKESZTŐSÉG: Budapest, VII., Szövetség-utca 45., hová a kéziratok küldendők. MEGJELEN: MINDEN HÓ VÉGÉVEL.</p>	<p>HAVI LAP. SZERKESZTŐ: BOBULA JÁNOS.</p>	<p>ELŐFIZETÉS: Egész évre 8 frt. Félévre 4 frt. Negyed évre 2 frt. Hirdetéseket felvesz: ECKSTEIN BERNÁT Fürdő-utca 4.</p>
---	---	---

Tisztelt olvasóinkhoz!

Távol van tőlünk az a szándék, hogy hivatkozni akarnánk csekély működésünkre a nyilvánosság terén. Hanem azt bátran merjük kimondani, hogy rövid két évi szereplésünk alatt önzetlenül, anyagi áldozatokkal a közügy szolgálatában állva, a legjobb tudás és meggyőződés szerint az építészeti kar érdekében közreműködni igyekeztünk.

Igaz ugyan, hogy önálló nézetnyilvánításunk általános viszhangra nem talált; sőt mi tagadás benne, a dolog természete szerint azok részéről, a kik nem a közügyet, nem az általános érdeket, hanem inkább a saját önző érdekeiket tartják szemek előtt, a legnagyobb ellenszenvvel és üldözéssel találkoztunk. Ez a harc és ez az üldözés azonban nem nyílt, a mint azt az igazságos ügy megkövetelné, hanem alattomos, tekervényes, és minden világosságot kerülő volt, mi által legéklatánsabban jellemeztetik az ügy igazságtalan és csunya volta.

A budapesti és a vidéki építészek karának zöme, óriási többsége — lehet bátran állítani, hogy kilencvenkilenc százaléka — évek óta nyög egy néhány ember hatalmaskodó befolyása alatt, a kiket még a nyilvános hatalom is, az ügyek kellő felismerése hiányában és egyoldalulag félremagyarázva, pártolásban részesít.

Az építészeti karnak az a túlnyomó többsége feljajdult a hatalmaskodó basáskodás alatt és követelte a maga szeplőtlen jogait. Uton útfélen mindenki panaszkolt ezt a bajt és áhítozott nyilvános közeg után, melyben érzelmeinek nyílt kifejezést adhatna.

Néhány bátor és elszánt elvtársunk közreműködésével keletkezett e szaklap, melynek egyedüli feladata: önzetlenül szolgálni az építészeti kar minden ügyeit a közügy érdekében.

Alig hogy működésünk nyomait lehetett észrevenni, azonnal megindult a hajsza ellenünk indirekte módon egyrészt és csábitgatással, ígéretekkkel — más oldalról.

Emberi dolog, hogy ennek hatása is volt és bizonyos elemek úgy a legközelebbi multban, valamint most is e réven érvényesítették magukat.

Nincs kifogásunk ellene. Mert hisz ha odáig jutunk, — ha e réven is, noha nem szép az alakzat — hogy mindenki érvényesíti magát, akkor a cél eléretett.

Igaz ugyan, hogy mi az érvényesülést nem úgy értjük és nem úgy akarjuk magyarázni, hogy csak megnyerés, vagy drasztice kifejezve, árulkodás útján lehessen diadalra juttatni, hanem az által, hogy úgy a kar, valamint a közügy érdekében mindig a legjobb érvényesüljön, diadalra jusson és soha még a legkisebb erők se hanyagoltassanak el, mert ezek is igen becses anyagát képezik az általánosságnak.

Ezen alap mellett is még a végletekig kell védenünk azt az elvet, hogy minden építészeti tervezést e haza földjén csak magyar építészek teljesítsenek és a kivített csak magyar építő iparosok hajtsák végre.

Eleget majmoltuk az idegen ellenségeinket és eleget szaladgáltunk utánuk. És ha ma is ezt teszik — elég hazafiatlanul — néhány nagy uraink, legalább mi szakemberek szálljunk síkra e nemzetellenes, közgazdasági botrány ellen.

Ennek az elvnek szolgálatában fog állani lapunk tovább is, mert hitünk az, hogy csak ezen az alapon lehet a magyar építészeti kart tisztességgel és becsülettel fentartani és hogy a technikai kar csak ezen az alapon képes a közügyek szolgálatában állani.

Az építészeti kar minden egyes tagjának, nevezzék azt bárkinek, az érdekét szívesen fogjuk támogatni és elősegíteni addig, míg az a közügy érdekébe nem ütközik. De soha senkinek, nevezzék azt bárkinek, az ügyét nem fogjuk favorizálni, ha az mások dacára a közügyet sértené.

Ilyen alapon kérjük minden kartársunknak szellemi és anyagi támogatását; mert e tekintetben is nem rózsákkal kihintett pamlagon nyugszunk.

Általánosan ismert dolog az, hogy az építészek úgy, valamint a technikusok általában sem írni, sem beszélni nem szeretnek. Ezt a »mesterséget« nem tartják hivatásuknak. Pedig a mai világban, ha a technikus, ha az építész nem tudja a tollat forgatni és nem fog tudni beszélni, akkor bizonyára a közéletben nem érvényesítheti magát, sőt még a saját szakmabeli körben sem fogja az őt megillető helyét elfoglalni.

Ezzel a körülménnyel a technikusok általában és az építészek különösen tisztában legyenek önmagukkal.

Épen azért mindenki a kartársak közül saját érdekében tartsa feladatának mindenütt, a hol csak lehet, megragadni a tollat és kiki tehetségéhez képest tegye meg a kötelességét. Szégyenleni kell magunkat, hogy a legtöbb esetben saját műszaki ügyeinket kénytelenek az ahhoz nem értő emberek leírni s nyilvánosan pertraktálni.

Kevesen a kartársak közül keresik fel a lapok hasábjait, hogy a mi építészeti igazunkat megvédjék. Az adófelügyelő már felkereste szerkesztőségünket hivatalos és ünnepélyes irattal, a melylyel a nagy jövedelmet kereste a magyar szaklapnál. Ugy látszik, ezt ő komolyan gondolta. Hanem a kartársak közül aránylag kevesen keresnek fel dolgozataikkal.

Más irányban is kérjük a tisztelt kartárs urakat, hogy a lap terjesztése által törekedjenek érvényt szerezni az általunk hirdetett néze-

teknek; mert nem elégséges, hogy egyes kiváló férfiaknak beküldjük a tiszteletpéldányokat, hanem szükséges, hogy első sorban mi magunk legyünk követői annak, a mit hirdetünk és a mit akarunk, hogy mások is és esetleg a befolyásos körök, helyesnek ismerjenek el.

Csak akkor tarthatunk igényt mások elismerésére, ha mi megtettük kötelességünket.

Hogy pedig ez irányban sok a kívánni való, azt mindenki a kartársak közül tudja.

Óhajtjuk őszintén, hogy ez a jövőben másképen legyen.

A SZERKESZTŐSÉG.

AZ ÚJ MŰEGYETEM.

√x Alig múlt el egy évtized, hogy a műegyetemi épületet az ország nagy költségek árán felépítették, már is előáll az a kérlelhetetlen kényszer helyzet, hogy új, megfelelő műegyetemi épületet kell építeni.

A technikai tudományok óriási haladásánál fogva, mely az élet minden útját szükségképpen keresztezi, az előrelátók már annak idején, boldogult vallás- és közoktatási miniszternek, TREFORT ÁGOSTON-nak sűrűen mondogatták, hogy az új kontemplált műegyetem sem helyénél, sem pedig szűk kiterjedésénél fogva a célnak megfelelni nem fog és hogy az alig néhány évre lesz képes az igényeket kielégíteni. De a legjobb intenciójú minisztert, a kinek különben szenvedélye volt t e r e m t e n i — nem ma, hanem m i n d j á r t, — egyoldalú információk által téves irányba terelték. A miniszter a technikai építészeti tanárok tanácsa után indult, intézkedett s ezen tudós tanári tanácsok oda hozták a dolgot, hogy az országnak ma egy új, a célnak megfelelő műegyetem építkezésével kell drágán megfizetni tanácsukat.

Ez rideg tény; ez rideg valóság. És senkinek még eszébe sem jutott, hogy ezt a körülményt szótárgyává tegye; pedig megérdemelné, mert az ország százezrei összegének helytelen elhelyezéséről van a szó. Már azért is érdemes volna a dologgal foglalkozni, hogy okulva a múltakban eikövetett hibákon, legalább a jövőre nézve ne csináljunk kárt az országnak.

Okulás helyett, haladunk a régi rossz uton. A személyek változnak ugyan, hanem a dolog lényege a rossz mederben megmarad.

Nálunk a rosszul aplikált takarékosági elvek miatt a leghátrébb módon kidobál-

juk a pénzt. Tudniillik, hogy olcsó pénzen előállítunk nyilvános ronda épületeket, a melyek céljuknak meg nem felelnek. Azután dicsekszünk, hogy olcsón építettünk. De nem gondoljuk meg, hogy az olyan építkezések, a melyeket célszerűen felhasználni nem lehet, a legdrágábbak.

Az úgynevezett takarékosági mániának a következménye az is, hogy majd mindenütt ideiglenes építkezéseket létesítünk. Ideiglenes a városháza (de azért drága); ideiglenes a művészház (ez még méreg drága); ideiglenes az országház; ideiglenes a kiállítási hely és építkezései stb. stb. Ilyen takarékosági rendszer, hogy óriási összegeket nyel el, azt bizonyítani nem kell.

Ilyen ideiglenes épület a mostani (szintén igen drága építkezés) műegyetem és ezt a ideiglenességet növeli még az a körülmény is, hogy az ideiglenes állapotot, ideiglenes szétszórt építkezésekkel most még komplikáltabbá és csupa takarékosági elveknél fogva méreg drágává tesszük.

Mikor a gyakorló főgymnásium építkezése alkalmával a Trefort utca megnyitott, akkor az egész utca telkeit felajánlották megvételre 90 ezer forintért; — de a döntő tényezők — dacára TREFORT miniszter ajánlgatásának — takarékosági eszméktől áthatva, azt mondták: «nem kell.» — Az igaz, hogy megmaradt a pénz, tehát «megtakarított»; de a telkek ötszörös áron eladattak, s azokon nagy házak épültek fel és a műegyetemnek nincs hová terjeszkedni. A rosszul aplikált «takarékoság» tehát oda vitt bennünket, hogy a drága, új műegyetemi épületet ki kell ideiglenesen bővíteni

ide-oda szórt toldalék épületekkel és új műgyetemet építeni kell másutt.

Holott ha annak idején az egész Trefort-utcai telkek meglehetősen olcsó áron beszereztek volna, akkor ott nemcsak a műgyetem minden szükséges épületeit lehetett volna felépíteni, hanem még más tudományos intézetek is itt nyerhettek volna elhelyezést és az utca áthidalásával az intézetet össze lehetett volna kötni pavilon rendszerének megtartása mellett.

Ha nem természetes dolog, hogy akkor nem lettünk volna «takarékosak», mert kiadtunk volna vagy 150 ezer forintot, és most hét év múlva nem kellett volna kiadni 800 ezret; — mert körülbelül ez az aránya annak a kiadásnak, mely az ország terhére esik a rosszul alkalmazott takarékoság miatt.

A vallás- és közoktatási miniszter kénytelen hamarosan az ideiglenes elhelyezésről gondoskodni, mert az állapot tűrhetetlen és addig sem lehet várni, a míg az új műgyetem felépülne. Azért tehát kénytelen ideiglenes épületeket emeltetni ott, a hol lehet, a közeli szomszédságban.

Egyidejűleg azonban a miniszter az állandó műgyetemről gondoskodik és e célból, — mint a napilapokból értesültünk — megbízta a technika egyik építészeti tanárát azzal, hogy telkeket kereszen, a melyekre az új műgyetemet leheszen építeni és a tervezéssel egyúttal megbízta a nevezett műgyetemi építészeti tanárt.

Ez intézkedés ellen van ellenvetésünk.

Mint mindenki tudja, a mostani műgyetem építkezését szintén a műgyetem egyik építészeti tanára tervezte és a mint szintén mindenki tudja, alaposan elhibázta az egész tervezést. Szegény boldogult vallás- és közoktatási miniszter, TREFORT már a műgyetem körül járni sem akart, mert képviselőtársai mindig, mikor arra ment velük, gúnyosan mondták neki, hogy «ilyen zűg épületet, kegyelmes uram te már nem építtetnél.» — Csak akkor ment azután a miniszter arra gyalog, mikor oszlopokkal bekerítette a főhomlokzatot. Ez bele került az országnak 28 ezer forintba.

Az épület belsejéről nem szólunk; itt sok a kifogásolni való; — de konstatáljuk, hogy a mostani műgyetem építkezését egy műgyetemi tanár vitte helytelenül keresztül. S most megint egy műgyetemi tanárt bíznak meg az új egyetem tervezésével — nem akarjuk feltételezni, hogy

tudva, csak azért, hogy ez is helytelenül terveztesse.

De hogy az ily feladat megoldásával nem kellene egy tanárt megbízni, azt bebizonyítani igyekszünk.

Ha egy műgyetemi tanár megbizatik azzal, hogy szenzál módra telkeket kereszen hivatalosan (mi magában is hiba, mert a beszerzést mindig drágítja) — és megbizatik azzal, hogy hivatalosan épületet tervezzen, akkor bátran, komolyan és élesen hangoztatjuk, hogy az ily hivatalos miszióval megbizott építészeti tanár képtelen megfelelni a tanári kötelezettségeinek, ha építészeti megbizatásának eleget tesz.

Ezzel az elvitázhatatlan ténynyel be van bizonyítva, hogy eltévesztett intézkedés: a tanárt megbízni oly feladat megfejtésével, mely miatt tanári kötelezettségét kénytelen minden körülmények között elmulasztani.

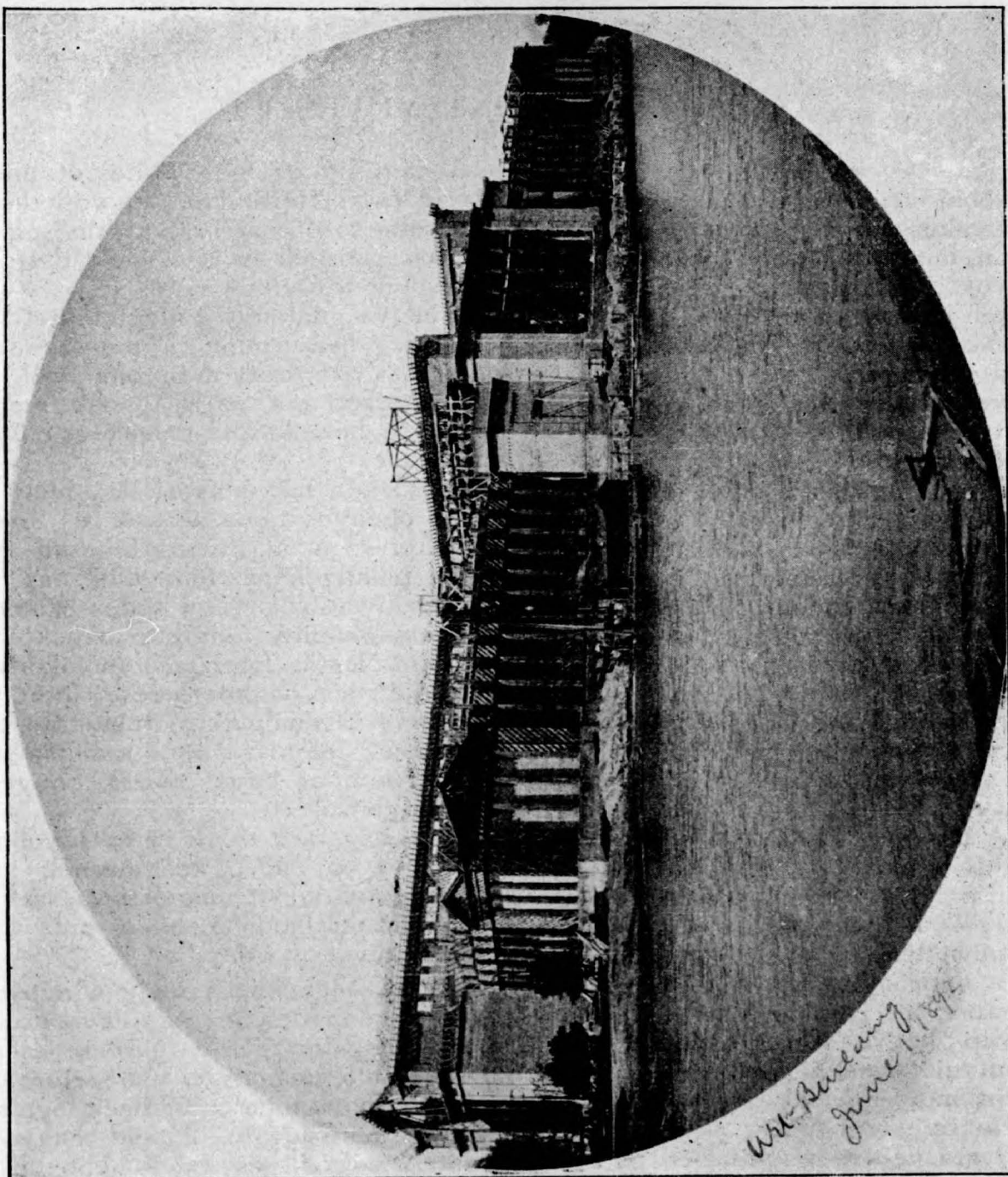
A gyakorlati életben látjuk, a mi különben az emberi természetben fekszik, hogy az egyének hivatásuk ama teendőit hajlandók elhanyagolni, a melyek után jövedelmük biztosítva van; holott olyanok után mohón kapnak, melyek új kereseti forrásokat nyújtanak nekik, s ez utóbbiak szolgálatában állanak első sorban nehogy ezeket elveszítsék.

Igy van ez az építészet tanáraival is a műgyetemen.

Teljes lehetetlenség, hogy az, a ki tanári kötelezettségének eleget akar tenni egyidejűleg telkeket kereszen, országos monumentális épületeket tervezzen, minden bíráló bizottságnak tagja legyen és vezessen, primási nagy tervezéseket vigyen keresztül; nagy szakgyűléseket dirigáljon — és még sok más hivatást lásson el.

Első pillanatban belátja mindenki, hogy ez képtelenség. Hanem nálunk ily monstruozitás, mint a figura mutatja, lehetséges.

Nekünk egyáltalán semmi kifogásunk nem lesz az ellen, ha azokat az építészeket, mint ilyeneket a miniszter urak akárminő tervezésekkel megbizják. De helytelenítenünk kell azt, hogy őket mint tanárokat annyira elhalmozzák a megbizatásokkal, hogy e miatt képtelenek a tanárságnak úgy megfelelni, a mint kellene. Legyenek ezek az urak vagy építészek, s működjenek mint ilyenek; vagy pedig legyenek tanárok s ez esetben teljesítsék kötelezettségeiket. Nekünk sem az egyik,

*Wm. B. ...
June 1, 1892*

SZÉPMŰVÉSZETEK CSARNOKA CHICAGOBAN.

sem a másik esetben legkisebb kifogásunk sem lesz ellenük; de szavunkat úgy a kar érdekeinek megóvása szempontjából, va' amint az általános országos érdeknél fogva is, hangoztatnunk kell a most divó rendszer ellen.

Sokkal helyesebb lett volna azt az építészeti tanárt, a kit az új műegyetem tel-

kének keresésével biztak meg, inkább megbízni azzal, hogy írjon a fiatal építész technikusok számára kézikönyvet, hogy a szegény páriáknak legyen miből tanulnia akkor, a mikor a tanár úr üzletei után járkál és őket csak az aszistense helyettesíteni kénytelen.

AZ ÉPÍTÉSZET MINT MŰVÉSZET.

SZÉPÉSZETI OPTIKA.

Az előbbi fejezetekben beszéltünk az architektonikus szépségnek elemeiről úgy makukban, mint általános esztetikai alapjukban véve, a tárgyakat szellemünk előtt egyszerűen létezőknek tekintve, azon szerv közvetítése nélkül, a mely azt velünk összeköti és ez által a tárgyilagost alanyivá, érezhetővé teszi. Az összes képzőművészetek e szerve a szem. Világos hogy ezen szerv képességének terjedelme a legnagyobb fontossággal bír arra nézve, hogy a dolgok lényegét mintegy magába felvéve, azt határozott formában lelki szemünk elé vezesse nemcsak a művészet egyes elemeiben, hanem az összjelenségben is és hogy az a szem többé vagy kevésbé szabad és feszélytelen volta által feltételezzék az esztetikai benyomás is.

A művészetnek megkapó hatása van ezért nem szabad műveinek a szemhez, mint a tárgy és alany közti közvetítő szervhez oly viszonyban állania, a mely erejének határát túllépi vagy különösen megerőltető követeléssel lép fel. A szép tárgy külső jelenésében a látószerv képességéhez kell alkalmazkodnia és a szerint kell formálva lennie. Az első kérdés tehát, melyet a képzőművész munkássága közben magához intézzen az, hogy az objektum mikép hat a szemlélő szemére és hogy mint műforma megfelel-e a valóságban kívánt műformának?

E szerint a műtárgynak és alaknak a szemhez való két viszonylata veendő tekintetbe; mint általános viszonylat a kiterjedése, a nagyságé és mint különös, a minőségé. Minthogy azonban a művészetben a nagyság csakis a minőségtől függ, minthogy tehát a területi kiterjedtség csupán csak a belsőnek kifejezése, ez okból a testi szerven kívül, a megszemlélendő tárgyban is foglaltatik külső megjelenésére nézve bizonyos feltétel.

A nagyság az egész építészeti mű külső kiterjedésére, térfoglalatjára vonatkozik és a hozzátartozó részekre, a minőség azonban az egésznek és részeinek tisztán formai kifejtésére.

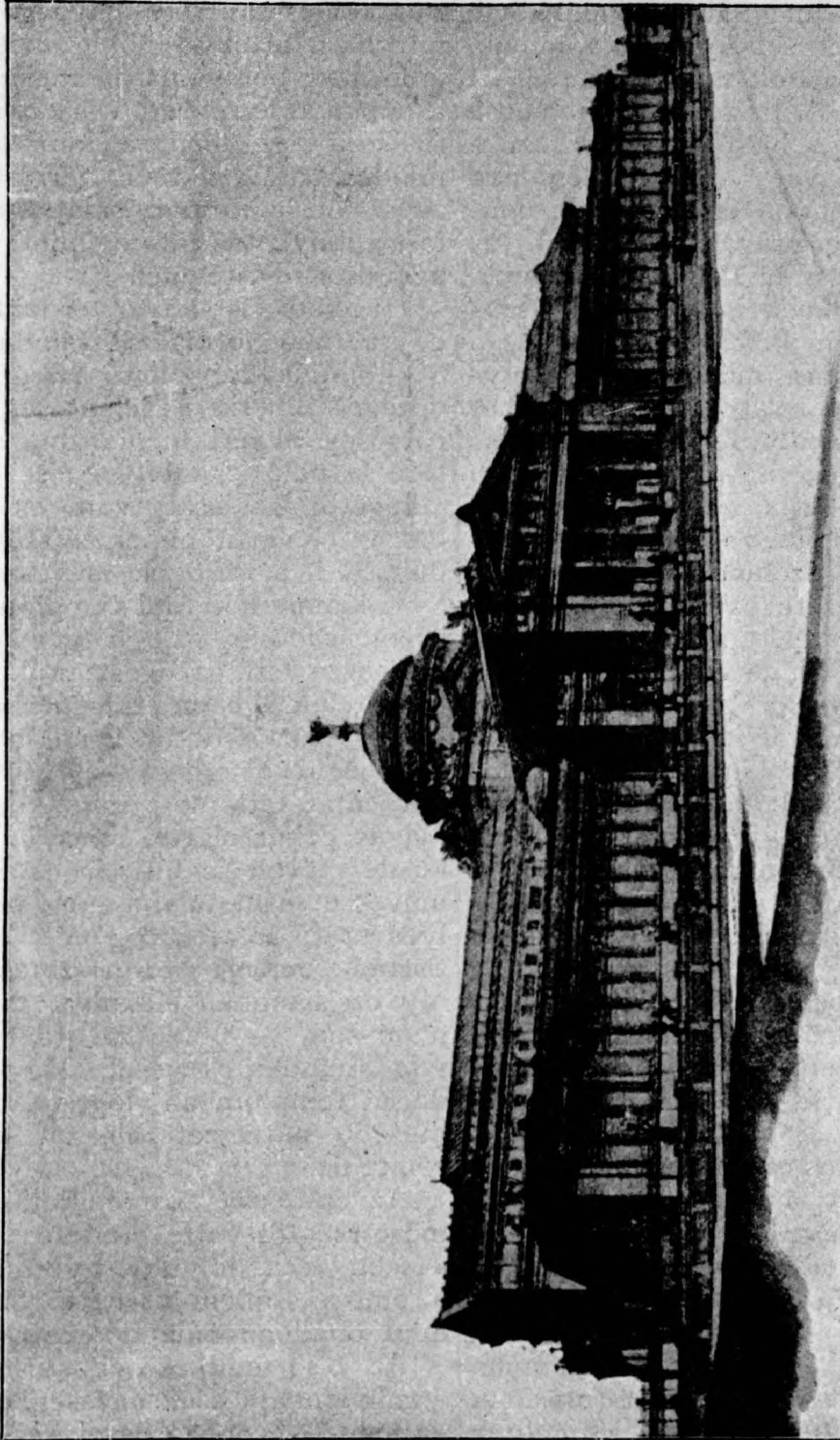
A nagyságnak úgy a megtekintett tárgy jelentőségéhez, mint a megszemlélendő alanyhoz határozott arányban kell állnia. Az építészeti mű nagyságának meg kell felelnie a hozzákötött célnak és ebből kell kifejlődnie.

A vidéken fekvő nyári lak, mely hivatógató, regényes tájon fekszik és melynek rendeltetése a nagyváros lakosait csupán nyári pillangóként fölfogadni, az üzletember, hivatalnok vagy tudós szünidejére ezeknek fölvidító, fölfrissítő hajlékot nyújtani, külsőleg is fejezze ki mulékony rendeltetését, sőt ha kiterjedése iránt terjedelmesebb kívánalmak merülnek föl, ezeket a tömegek föloldása által szállítsa le, és a nagyságot az egyes részek könnyedsége által enyhítse.

Csak úgy tartható fenn az idyllikus falusinak az egyénileg kellemesnek jellege, csak úgy maradhat meg a természet szépsége mint uralkodó elem, a mely az építészeti művet is irányítja.

A dom ellenben, a mely a népszellem képe legyen, melynek az a hivatása, hogy az isten fogalmát visszatükrözze és a hitközséget a legmagasabb ünnepélyre összegyűjtse, annak minden földinek legmagasabb jelentőséggel, fenkölt nagyságban nyilatkoztassa ki és érzékünkbe a megfoghatatlan, végnélküli, legmagasabb és legszentebb fogalmait vesse be.

Minden mennyiség minőségbeli alap nélkül, hiu játék, mely reánk ásit mint egy viaszkbáb, királyi mezben. Csak a műveletlen izlés pótolhatja a minőséget a mennyiség által, és ennél fogva át kell engedni az anyagilag felszínre jutott parvenu alapítónak, ürességét tulzott tömegek

SZÉPMŰVÉSZETEK CSARNOKA CHICAGOBAN.

által tanusítani, szellemének cégere gyanánt a nyilvánosság elé kifüggeszteni.

Csak nagy célok megoldására legyenek az architektúrában az eszközök is nagyok és minél szentebbek amazok, annál inkább fejezze azt ki külső hatalom és pompa.

Az egyptomi piramisok egyszerű, de nagyságuk által magasztos emlékkövei az abszolutisztikus királyi hatalomnak, mellettük a magánsírok egyszerű polgári képet nyújtanak. A tisztelet, a melyet a királyok élveztek, a hatalom, mely kezükben összpontosult, vagy a melyet legalább látszólag személyükben egyesítettek, igazolták amazok nagyságát, mellettük az ország nagyjainak is el kellett törpülniök, es így emlékköveiknek is aránylag kisebbeknek kellett lenniök.

Az architektonikus műalkotások nagysága tehát teljesen relativ és nem lehet erre határozott szabályt felállítani. A külső nagyság meghatározására talán inkább találunk támpontokat az emberi szem látóképessége és az építészeti mű közti viszonyban, mivel a szemnek határozott és sajátos szerkezete van és bizonyos matematikai és élettani megokolandó törvényeknek van alávetve.

Azonban itt is nehézségekbe ütközünk, a melyek majdnem lehetetlenné teszik, alanyi meghatározásokat, felállítani az architektonikus műalkotások nagyságára nézve. Mert a szem megszámlálhatatlan sok különféle álláspontból szemlélheti a tárgyat és minden megváltozott állásponttal a kép is más, a melyet a tárgy a szemhártyára gyakorol és a mely az idegek által a fejbe, ez által pedig öntudatunkba átmegy. Minél messzebb van a tárgy a szemtől, annál kisebbé válik, annál zavarosabbá lesznek annak körvonalai s részletei.

A műalkotás a mi szemlélődésünkre van rendelve s így nagyságában a szemlélőképességnek meg kell felelnie. Észlelteinknek tehát legfontosabb és positiv eredménye, hogy az architektonikus műalkotásnak oly foglalatúnak kell lennie, hogy létezzék egy álláspont, a honnan azt szemlélve, mit se veszítsen formájának és méreteinek érthetőségéből, a melyek egyforma és egyidejű hatással legyenek úgy egészben, mint részleteikben érzékeinkre. Ez azonban csak akkor jöhet létre, ha az építészeti mű a szemhártyával egész terjedelmében és egyszermind részleteiben is tisztán felfogható. Ezzel azonban egy műalkotás nagyságviszonyá-

nak bizonytalansága nincs megszüntetve, de mégis határozott korlátok közé van szorítva.

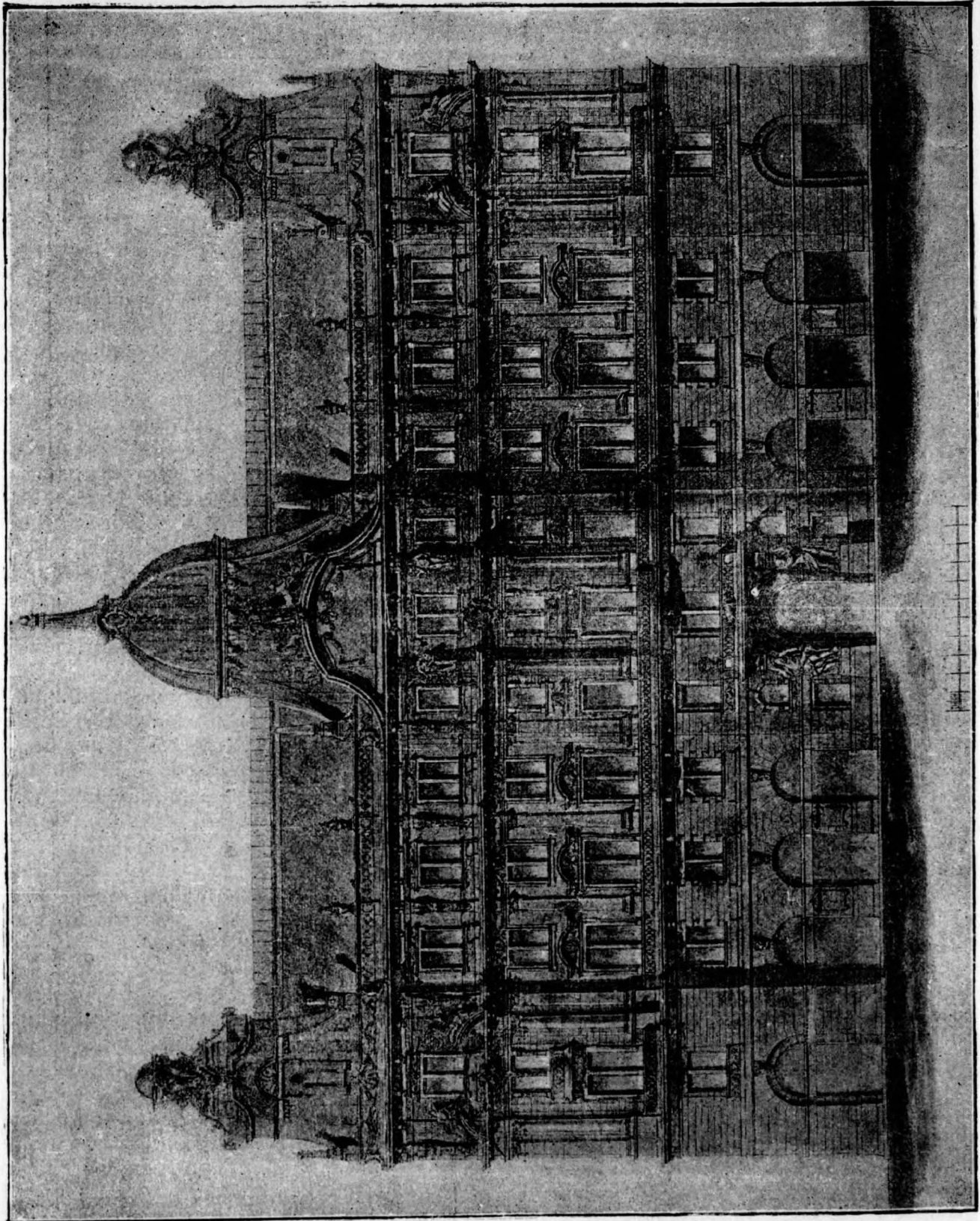
Az emberi szem szerkezete a legnagyobb jelentőséggé vált az architektonikus műformák minőségi kiképzésére és fejlődésére, mert azon képességétől, melylyel a tárgyakról visszaverődő fénysugarakat magába felveheti, bizonyos fokig meghatározhatók a formák bemélyedése érzékeinkre. Miután azonban az érzésben, vagy annak megfelelő szellemi szervben, a képzelőtehetségben, minden művészetnek forrása kereshető, azért lett a formák sajátoságaiból föltételezett fényhatás bizonyos mértékben mérvadó azok kivételénél.

Ha nem is lenne érdektelen a leg-egyszerűbb formáktól kiindulni és azután a komplikáltabbakat vizsgálgatni az ő optikai-szépészeti jelentőségükre nézve: rövidség okáért mégis ama nép művészetére térünk át, mely egész fejlődésünkre alapvető hatással volt és melyből az összes civilizált népek építészete is kiindult, t. i. a görögök művészetére.

Valamint a dóriai templom alapvetővé és mérvadóvá vált a görög építészetre, úgy azzá lett az egész utókorra. Formája igénytelenségében felismerhetjük még a művészet őseredetét. E mellett csekély jelentőségű az, hogy a görög művészet mily utat tett meg, míg kifejlődésének e magas célját elérte, mert minden emberi küzdés tévedésekkel jár és így a görög művészet sem találta meg mindjárt a helyes utat, de a görög nép egészséges és tisztán emberi természetes érzéke, — oly összhangban alakulva, mint egyik más népé sem — példátlan tapintattal képes volt minden téveset kigyomláni és a dóriai templomban legtisztább és legnemesebb művészeti alakzat képmását teremteni.

Az építészet összealkotása szerint a mesterségtől vette eredetét, de mint művészet, a kedélynek gyermeke, születve az emberi szellem östehetségéből, hasonlóan mint önállóan működő testvérei.

Az első építkezések természetszerűleg a mindennapi szükségességből eredtek. Az építészet azonban csak akkor válhatott művészetté, midőn a pusztán szükségestől elvált és alkotásaira magasabb tartalomra tett szert. Ez a tartalom ama egység, amaz istenség volt, mely előtt az emberiség térdet hajtott, melyet közös alkotójának és igazgatójának elismert és melynek áldozataikat bemutatták. Az istenséghez

AZ ADRIA M. KIR. TENGERSZÁLLÁS ÉS TÁRSASÁG PALOTÁJA FIUMÉBAN.

való viszonyukban találtuk föl az egyes népek középpontját és egyesítve körülötte minden gondolatát, beszédjét, cselekedetét, a nyilvános életeit is, mindinkább föllelkesültek az örökkévaló fenségének nézésében. Ekkor szükségletté vált a megfoghatatlan lényt, fogható, emberi formában tiszteletét mutatni és így, míg a költő himnusát énekelte el, bármily kezdetlegesek lettek legyen is magukban véve, míg a pap a követ, vagy fát nyilvánította az istenség szent jelképének, míg a szobrász talán már kezébe fogta a kalapácsot és istenképét nyers vonásokban kifaragta, addig az építész az istenhajlékát teremtette, hozzá méltóan teremtette, tullepven a szükséglet határait, kedélyének östehetségéből merítve a legmagasabb lény házának díszes formáit.

Az első templom is, a mely arra volt rendelve, hogy istenképét vagy symboluma legyen benne, építészeti és aesthetikailag csak kevéssé tünt ki a többi közönséges használatú építmények közül De az istenimádásra irányuló általános óhaj a szent helyen, a hol az ő képét vagy symbolumát őrizte, fel kellett hogy lelkesítse az építész, hogy a templom kiképzésénél ezen magasabb jelentőségét abban kifejezze és a fegyverekben, ékszerekben, gyöngyökben, aranyban, ezüstben és más dolgokban hozott áldozatok megadák neki az eszközt, képzelőtehetsége röptét szababban és kiválóbban megalkothatni.

Igy ketkezett az istenháza s ezzel az alapköve minden architektúrának.

Térjünk most vissza a görög templomhoz!

Valamint nyilvános gyűléseknél a magasabb, emelkedetebb hely az elnök, bíró vagy fejedelem részére nemcsak célszerű volt, hanem egyszersmind tulajdonosának magasabb jelentőségét jelképileg kifejezte úgy közel fekvő gondolat volt az Isten házának is magasabb helyet kijelölni, hogy környezetéből kimagasodva, mintegy kiváljon azon talajból, a hol közvetlenül a profán dolgok tért foglaltak. Így lett a nép szeme önként a templomra mintegy jelentőségteljes és szent házra irányítva, mint a nyilvános élet központjára. Míg azonban a keresztény elme ezen jelentőséget magasabb pont, vagy mesterség ezen felhordott domb által szerette kifejezni, addig az értelmes görögök már itt is művészi eszközöket használtak, hogy azon természetes követelménynek, — hogy a templom

szembeötlő legyen — megfeleljenek és megalkoták az oszlopparancsnok alatt több lépcsőfokon felvonuló, s körülötte húzódó krepidomát. Ezen lépcsőzet határozott módon elválasztotta a templomot környezetétől és a természetes talajtól, kiemelés környezetét profánságából és elválasztá e művészi szellemalkotást, a maga egységében és teljében a természet alkotásaitól.

A krepis vagy a krepidoma fölött emelkedik a tulajdonképeni templom, az oszlopcsarnok. Az oszlop jelegzetes a görög architektúrában és alapja lett fejlődésének.

A legrégebb templomok Isten képe, vagy symbolumát befogadására szolgáltak, hogy neki megvédett hajlékot nyújtsanak és egyszersmind a népnek is hozzáférhetővé tegyék. Mindkét célnak megfelelt az oszlopcsarnok. Miután oszlopot és tetőt egymással összekötötték, a mint a szükséglet kívánta, le tették az alapját az architektúrának és meg volt találva a legkezdetlegesebb mintája a görög templomnak.

Az oszlop mint terhet hordó architektonikus műtag, a görög építőművészetben megkapta a jellegének legmegfelelőbb, majdnem kánoni kiképzését s egy időszak sem tudta szervi fontosságát annyira méltányolni s annyira megadni formájának a megfelelő kifejezést, mint a görög művészet virágzása korszakában.

A dóriai oszlop alapja minden többieknek. Egyes részeiben kizárólag absztrakte kifejlődve, egyrészt a teremtő gazdag képzelőtehetség közvetlen eredményeként tünik föl, másrészt úgyszólván minden egyénileg alkotott formának kiinduló pontjává lett.

A dóriai oszlop két főrészből áll, a kelek törzsből és az oszlopféjből, a mely közt az első a tulajdonképeni teherhordó, az utóbbi a terhet felfogó rész.

Az alapformája a törzsnek a kör. A természet maga nyújtotta az egyszerű fatörzsben ezen formát és így használata igen közel esett. Egyszersmind az is lényegesen határozó lehetett alkalmazásánál, hogy megalkotásainál a körnek a keményebb anyaga folytán, az elzártág érzete keletkezik, a melyet a kör nyújt és nagyobb lehetősége a megóvásnak a négyszögletessel szemben.

A dóriai oszlopféjhez hasonló alkotást találunk a középkor keresztény architektúrájában, a román stílusban, az úgynevezett kockaoszlopféjben. Mindkét forma nyilván egyforma ästhetikai érzésből ered,

hogya a szem lehetőleg nyugodt vonalak folyását találja.

A művészileg legmagasabb fokú tehetséggel megáldott görögök, a legegyszerűbb formákkal képesek voltak a legjelentősebbet létrehozni.

A legrégibb időkben a nyugodtabb és az egyszerűbb fény hatása volt, mi szemeknek eleget tett. Minél jobban terjedt azonban ki a görög élet a nyugat és kelet országaiban, minél többet vet át a görög maga is más népektől, annál gazdagabban alakult az architektúra élete is.

Az emberi érzés a növekvő művelődéssel mindig újabb szépségek után kívánczolt és az alanyak mélyebb kedélyélete kedélyesebb, barátságosabb formák után is vágyódott. És midőn a nazarénus tanával új világnézet keletkezett, a szem sem akart többé az antik művészet nyugodt vonalaival megelégedni és új, életdusabb, fénygazdagabb művészet szorította háttérbe a görög művészet régi, csendes fenségét. A komoly kedély azonban még mindig szívesen visszazarándokol e fenséges szépséghez és amaz idő, mely megszűnik ettől tanulni, az képtelenné válik az építészet művészetét kellőleg méltányolni és kifejezni.

AZ ÉPÍTÉSZE TI É S TESTVÉRMŰVÉSZETE I.

Valamint a növény a természetben ama helyhez van láncolva, hol a talajban gyökeret ver; valamint külső kifejlődésében ettől függ: úgy a képzőművészetben is csak föltételesen találunk szabad alkotást, hanem önnállóságában is kénytelen az építészet céljainak hódolni s a mint ott átmenetet képez a szabad fejlődéstől, a szükségességhez, a szervtelen alakoktól a szabadon mozgókhoz, úgy a művészetben is, a középutat jelöli meg a szigoruan architektonikus alapformák és a szobrászat és festőművészet között. A művészetben való állása tehát teljesen a természetben elfoglalt állásainak megfelel.

E szerint az építészet maga egyengeti útját az ő alakzataiban a vele leginkább rokonművészethez, a szobrászathoz. Mert nem csupán a díszítő alkotása, ki sikokon, párkányzatokon, mélyedésekben inkább szabad képzelőtehetségének enged utat, hanem a még szigoruan stiliztikai formákhoz alkalmazkodó építőművészé is hasonlít a szobrászathoz, midőn műveinek egyes részeit készíti.

Miután azonban a plasztikailag kiemelkedő díszítés helyett, az a síkra festékek-

kel is ráalkalmazható, ezáltal a festőművészethez is meg van egyengetve az út. A festőművészet, épen úgy mint a szobrászat, az építészet szolgálatába lép és készségesen kölcsönzi oda a testvérművészetnek kecses ruházatát és a mint a zenéhez szívesen csatlakozik a költészet és a határozatlanba elrévedező érzékeinek nyugpontot nyújt, úgy az építőművészethez is az egyénibb testvérművészetek, közelebb hozva azt szívünkhöz és életének fokozotabb, melegebb érverést adva. De midőn e művészetek az ő formáikat az építészet művészetének kölcsönzik oda, alá kell nekik rendelni magukat amannak és lemondván a bennük lakozó szabadság utáni vágyról, a komolyabb testvér nagyobb tartózkodásának kell hódolniok. Mert nem az egyéninek önkénye uralkodjék az építészetben, hanem a szigorú törvény.

A növénydísz leginkább alkalmazkodik e törvény természeténél fogva kevésbé független, mint a magasabb szervű lények, és azonkívül könnyen fölismerhető, megnyisígtanilag meghatározható mintát mutat, mely az építészet szellemének megfelel és készségesen alkalmazkodik szolgálatához.

De az építőművészet nagyobb változatoság és pompa elérése céljából az állatországához is folyamodik, sőt maga az ember is kénytelen tagjainak szabadságát architektonikus alkotások kényszerébe beleilleszteni és magát annak, akár mint pusztá díszítés, akár mint tényleg működő erő, alárendelni. Az építészeti képzelő tehetség, majd könyvedén játszik az állat- és emberformával, itt egy növényzettel összekötven azt és a test pompás alakját szelíd hajlással egy virág kelyhéből kifakadni engedven, majd nemtő — vagy soboldalakú ember — vagy könnyed állatformáknak helyt jelöl a díszítés különféle fázisai közt, majd pedig az emberi alakokat komoly szolgálattételre használja föl, a mennyiben erejüket terheinek támogatására fordítja és ily módon az egyénit közvetlenül beilleszti az általánosba. De itt is, hol a szobrász művészeté az építészetnek közvetlenül szolgálatába szegődik, szükséges hogy szigorú szellem uralkodjék az egyes alakokban. Külsőleg is tudatában kell lenniök ama föladatnak, melyet teljesíteniök kell. Az emberi alak építészeti célokra való fölhasználásának legremekebb példáját nyújtják az Erechteion karyatidái, az athéni Akropolison. Nemes leányalakok tartják komoly, szilárd helyzetben az épü-

let menyezetét és az emberi alak nemes fenségét e kemény szolgálatban is megóvják, mert szabadon fölfelé szegzett arccal állanak ott, mintegy néma tanui egy zord életsorsnak, mely mindnyájunkra nehezedik, melylyel bátran szembeszállni és méltósággal elviselni, isteni látszatot kölcsönöz. De ez alakoknál is, a mint ez az építészetben a részletek föladata, az egyéni háttérbe vonul.

Nem volt oly szerencsés a későbbi művészet, mint a görög az emberi alakoknak építészeti célokra való alkalmazásában, mert ha minden művészet, legátszellemlőbbje, a góth művészet mely a tömegek minden súlyát eleven formajátékká igyekezte tenni — emberi alaknak méltó és az egész alkotás szellemének megfelelő helyet tudott is kijelölni komoly, tiszteletet gerjesztő magatartásban: mégis a kapuzatnál való alkalmazásánál oly ön-

kénybe csapott át, mely úgy az építészet szellemének, mint a szobrászat föladatának igen csekély mértékben felel meg.

A renaissance kora pedig az úgynevezett rabszolgákban oly alakokat teremtett, melyeknél a teherhordás anyagi elve a lehető legegyszerűbb módon ki volt fejezve és melyek, nélkülözve a szellem szabadságának minden kinyomatát, önmagunkban előidézik a nyers erő érzetét és az anyaghoz láncolt megkötöttséget.

A festészet az építészetben mint annak alárendeltje, plasztikai jelleget nyer úgy külsőleg, mint az épületek belsejében. Ehhez kell alkalmazkodni a festéknek is; a mennyiben inkább egyszerű, mint kevert festékeket kell használni, ha azt nem akarjuk, hogy azoknak magában véve puhasága az építészet szellemét megsemmisítsék és könnyed játékká tegyék.

AZ ADRIAI M. KIR. TENGERHAJÓZÁSI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG PALOTÁJA FIUMÉBAN.

(K.) Rajzmellékletünkön olvasóinknak az Adria m. kir. tengerhajózási részv. társaság Fiumében építendő palotáját mutatjuk be, melynek tervezésével és kivitelével FREUND VILMOS fővárosi ismert építésznk lett megbízva.

A program monumentális 4 emeletes palota építését kívánta, melynek földszintjén a posta- és távirat-hivatal, első emeletén a részvénytársaság helyiségei, a többi emeleten pedig lakások volnának elhelyezendők. Követelve volt azonkívül az Adria számára külön monumentális vestibul és fölépcső.

A tervező feladatát, tekintettel az épület exponált helyzetére, nagy ügyességgel oldotta meg. Az épület ugyanis mind a négy oldalán szabadon áll és két főhomlokzatának egyikével a Riva Szápáry-ra, másikával egy sétaterre néz, mely a mostani kormányzói palota lebontása után annak helyén lesz létesítve. Helye van tehát úgy az alaprajzok és főképen a homlokzatok mentől monumentálisabb megoldásának.

Az alaprajzok megoldásánál a budapesti systéma lett alapul véve és a négy utca-sor mentén 4 kettős szárny lett elhelyezve. Az udvari szárny előtt fekvő vashálózattal tervezett folyosó közvetíti a közlekedést. A

lakók bejárói és lépcsői az épület hossz-tengelyének irányában vannak elhelyezve, a bejáratok e szerint a mellékutakra nyílnak. A lépcsők kényelmesek, azonkívül személy és teherfelhúzó közvetíti a közlekedést az egyes emelet sorok között.

A bejárók mellett egy az épület hosszirányában haladó kocsibejáró van elhelyezve a posta kocsik számára.

Az Adria főbejárata a Riva Szápáry középtengelyében van. Az impozáns vestibulból közvetlenül nyílik az előbb egy karban haladó, később két karra oszló monumentális díslépcső.

A két kar a földött folyosó egyik hosszoldalát foglalja el. A lépcsőn fölérvé, egy nagy előcsarnokba jutunk, mely egyszersmind a felek várószobája és melyből a társaság díszhelyiségeibe és elnökének, valamint igazgatóinak szobáiba juthatunk. A társaság többi helyiségei, u. m.: a levelezési, könyvelési és hajózási osztály, a társaság kívánalmi szerint lettek elhelyezve; főszűly arra lett fektetve, hogy minden helyiségeknek legyen az előszobában külön kijárata. Klosetekről és mosdó helyiségekről elegendően van gondoskodva.

A lakások minden modern kényelemmel vannak tervezve, minden szoba bizalmas előszobába kijáráttal, fürdőszoba minr

TECHNIKAI TANINTÉZETEK RŐL AMERIKÁBAN.

RIEDLER A. a charlottenburgi technikai főiskola tanára az Egyesült-Államok technikai tanintézeteiről igen alapos és tanulmányos jelentést terjesztett a porosz közoktatásügyi miniszter elé.

RIEDLER azt mondja, hogy az amerikai intézmények tanulmányozásával nem szabad elfogultan eljárni és nem tanácsos európai szempontokból kiindulni, mert ha az amerikaiak felett európai szemüvegen át és európai mértékkel mondunk ítéletet vagy vonunk párhuzamot, úgy megfigyeléseink eredményei sohasem tárják fel a valóságos állapotot. Különben is tanügyi kérdésekben a kritikai párhuzamok nem állják meg helyüket, nem annyira a tárgy miatt, mely igen érdekes reflexiókra ad alkalmat, hanem inkább a végeredmény miatt, mely ilyen módon sohasem egyezik meg a tényekkel.

Hogy mily nehéz még az amerikai iskolák közt is összehasonlításokat tenni, azt a következő tény mutatja. WELLINGTON az »Engineering Heros« munkatársa a múlt évben érdekes cikkekben írta le az építészeket képző iskolák alapítását és azok jelenlegi állapotát és ő volt az első, ki a technikai iskolák e neméről statisztikát állított fel. Habár WELLINGTON könnyen érthető okokból minden ítéletmondástól tartózkodott, annyi reklamációval és helyesbítéssel halmozták el, hogy lemondott arról a szándékáról, hogy cikkeit könyvalakban adja ki.

A mérnöki intézmény Amerikában csak 1850. óta megy hivatás számba. A technikai tanintézetek még fiatalabbak és csak a 60-as években kezdtek fellendülni. A technikai tanintézetek felvirágzása előtt a kiképzetés csak magánuton volt lehetséges, különösen úgy, hogy műhelyekben dolgoztak, vagy pedig idősebb mérnököknél és katonai iskolákban tanultak. A most élő amerikai mérnökök legnagyobb része »autodidakta«, vagyis olyan, a ki magától tanult. Az egyesek tapasztalata az okok és hatások indokolása nélkül kevés értékkel bír. Már FRANKLIN monddta:

»Experience keeps a dear school, but fools learn in no other«.

De a hol a tapasztalat az okok és hatások összefüggésének kitartásával van párosulva, ott tudományos munkálkodás-

nak meg van vetve az alapja. Régebben a mérnökök ily módon fejlesztették képzettségüket és még most is látni néha olyanokat, kik e rendszer hívei. Bebizonyítható, hogy a világ legkiválóbb mérnökei a nélkül, hogy tulajdonképeni »tanításban« részesültek volna, mégis tudományosan képzett emberek, mert tapasztalataikat a mondott értelemben szerezték és mert más, rendesen igen fáradságos uton jutottak tudományukhoz. Jelenleg ezen fáradságos kiképzési mód már Amerikában is oly ritka, hogy nem szükséges azt bővebben fejtegetnünk.

Egy második nevelési rendszer, a »tanonrendszer«, mely Angliában még most is dívik és mely Amerikában is sok ideig tartotta magát. Bámulatos, hogy angol és amerikai mérnökök, kik mint tanoncok gyárakban kezdték pályájukat és tudományos kiképzést seholsem nyertek, azonban mégis kiváló mérnökök lettek, még mindig ezen rendszer mellett nyilatkoznak, habár ők maguk is beismerik, hogy csak nagy áldozatok és fáradság útján jutottak a szükséges tudományos ismeretekhez s melyek tevékenységük alapjait képezik. Az ilyen kiképzési rendszernek nagyon sok hátránya van és csak egyoldalú gyakorlati tökéletességre vezet, a miért is az Egyesült-Államokban e rendszernek már alig akad híve.

Két évtized előtt még igen gyakori volt az, hogy a tanulók kiváló mérnököknél nyerték kiképzésüket; ez a rendszer Amerikában még meglehetősen el van terjedve, sőt az építészek kiképzése Amerikában kizárólag e módon történik.

A Land Grant Bill folytán számos technikai tanintézetet alapítottak. A közoktatásügyi hivatal 1889-ik évi jelentése 141 olyan intézetet sorol fel, melyek kizárólag az ifjuság magasabb műzaki kiképzésére szolgálnak. 45 intézet van a mérnökök, 31 gépészmérnökök, 23 elektrotechnikusok és 18 a bányászok kiképzésére. Ezen iskolák közül 41 egyetemi ranggal bír, a többi önálló iskola, Az újabban alapított nagyobb mérnöki iskolák, mint kaliforniai Leland-Stanford egyetem e kimutatásban nincs felvéve.

Az amerikai technikai oktatás értékes része, a laboratorium studium, kizárólag

ugyanazon felfogásnak felel meg, mint a manual-training (kézműves) iskolák az itéllektualis és gyakorlati kiképzés egyesítése. Amerikában ezt a nevelési rendszert harmonikus rendszernek nevezik, mely első sorban a képzelő tehetségre és a tényekre

támaszkodó ítélőképességre apellál és a nevelés célját abban keresi, hogy az egyén természeti tehetségeit a gyakorlati étellel és társadalmi környezetével helyes összefüggésbe hozza.

BUDAPESTI VII. KER. ÁLLAMI FÖGYMNASIUM.

Azon számos monumentális állami épület között, melyeket a boldog emlékü vallás- és közoktatásügyi minister TREFORT ÁGOSTON a fővárosban emeltetett, méltó helyet foglal el a VII. kerületi állami főgymnásium hatalmas épülete.

Annak idején a minister megvétette olcsó pénzen a Barcsay-utcai nagy telket a célból, hogy ezen a nagy területen oly mintaépületet emeltessen, mely után a gymnásiumokat építeni lehessen. A minister, hogy e célból nagy telket vehessen, az akkor még eléggé puszta vidéken vette azt meg, hogy olcsóbban jusson hozzá. De a nagy telket azért akarta a gymnásium számára, hogy az épületet magát szabadon és az utcai sortól eltérrel, előkerttel és köröskörül faültetvényekkel vehesse körül és mindamellett még tágas udvara is maradjon. Ez elrendezésnek az lett volna a nagy jótéteménye, hogy az épület közegészségesen nyújtott volna előnyt és hogy az utcai zajtól el lett volna különítve.

A minister ebbeli terve azonban nagy akadályokba ütközött, mert a fővárosi szabály csak zárt sorban engedi meg e helyütt az építkezést. De a hatóság méltányolva a minister nemes intencióit, előállott a szabálytól és kivételesen, tekintettel az épület nyilvános jellegére, megengedte, hogy a gymnásium szabadon és előkerttel az utcai részről építtessék.

Igy dolgoztatta ki a minister a terveket is és már a részletrajzok is elkészültek volt. Időközben azonban a minister meghalt és az egész ügy szünetelt, míg az új minister 1½ év múlva az építkezést megindította. Csakhogy most már nem a régi alapon, mert a »takarékoság« nagy elvének hódolva, az új minister a TREFORT által kidolgoztatott tervet költségesnek tartotta s ezért új tervezetet is készíttetett és a nagy telekből az egyik sarkot önálló telkül kihasítatván, azt negyvenezer frton értékesítette. Az így hátramaradt terüle-

ten és egészen az utcai vonalra tervezette az épületet 263,995 frtra előirányzott költséggel, mely összegből a kivitel alkalmával még jelentékeny összeg megtakarított.

Az épület telek vonalainak diszpozíciója ellen, azt a kifogást kell emelni, hogy a nagy, hatalmas gymnásiumi épületet eltakarja a mellette emelt bérház, mely az eladott telken építtetett. A hosszú gymnásiumi épületet plasztikai kiugrásokkal kellett a monotonia elől megvédeni, s minthogy a közmunkák tanácsa a risalitokat az utcai területen nem engedte meg, azokat csak saját területen lehetett keresztül vinni s ez által a nagy épület hátrálni kénytelenített a kaszárnyaszerű, mellette levő bérház előtt.

Az épület belsejében igen szép három ágú, tágas karsztmárvány lépcső köti össze az emeleteket. A lépcső nemcsak szép, hanem igen kényelmes is. Ezen impozáns lépcső előtt tágas előcsarnok van.

Az épület földszintjén az igazgató és a szolgák lakásain kívül van még két tanterem, tanári könyvtár, tanácsterem és a szülők szobája. Az udvar másik részén egy csinos földszinti épületben van a tágas tornaterem, a szükséges mellékhelyiségekkel felépítve.

Az első emeleten nyert elhelyezést 7 tanterem, egy természetrajzi előadási, egy laboratoriumi helyiség, egy ásványtani, egy növény és állattani szertár, ifjusági könyvtár és végül egy tanári szoba.

A 2-ik emeleten 5 tanterem, egy fizikai előadási terem, vegyészeti konyha, fizikai szertár, két tanári szoba, rajzeszközök helyisége és egy rajztermül is használható 18.5 m. hosszú aula helyezett el.

A tantermek mind 8.5 m. — 11.5 m. hosszúsággal és 6.5 m. mélységgel bírnak.

A pincesorban lett elhelyezve: a mosókonyha, konyha-szolga, egynehány fűtőhelyiség és szénraktár a központi viz-

fűtés számára és ezenkívül két nagy dolgozó-terem.

Padlótól padlóig az épület a következő magassági méreteket mutatja: Pince 3.5 m.; földszint 5 m.; I. emelet 5.20 m.; II. emelet 4.78 m.

A földszinti padló az utca színétől 1.5 méternyire van.

A mi az épület homlokzati kiépítését illeti, megjegyezhetjük, hogy olasz renaissance formákat és képzést nyert. A vakolat teljesen mellőztetett és úgy az udvari, mint az utcai homlokzat teljesen nyers-tégla burkolatot nyert, azzal a különbséggel mégis, hogy az utcainál az összes szerkezeti tagok kőből lettek kivive, úgy lábazat, oszlopok, választó-párkányok és ballustrálek, főpárkány, melynél azonban meg kell azon kifogásunkat tenni, hogy a gerendafők a sarkokon teljesen kihagyattak, mellőztettek, a mi pedig sohasem hat jól.

Az egyes formák és homlokzati arányok, különben szerencsés kézzel vannak koncipiálva, de itt sem hallgathatjuk el az ablakokra vonatkozó ama kifogásunkat, hogy kissé nehézkes arányt nyertek.

Igen jól hat a négy oszlopos és három nyílásos portale; valamint a közép risaliton alkalmazott újdonság számba menő négy nagy fali mozaikkép, melyek bizonyos jólható elevenséget kölcsönöznek a különben igen komoly homlokzatnak.

Ezen mozaikképek első e nemű kísérletet képeznek Budapesten. Velencében készültek, mint már lapunk hasábjain említettük is volt.

Lapunk múlt évi folyamában be is mutattuk e négy képet. Képünk a gymnasium-épület Barcsay-utcai homlokzatának perspectivicus nézetét adja.

Tervezője BOBULA JÁNOS építész.

TORNYOK ÉS TORNYOCSKÁK.

HERMAN OTTÓ egy országgyűlési beszéde kapcsán szoltunk már röviden arról a Budapesten divatozó építkezési módról, mely mindenféle pazar kiállítású aranyozott tornyok és tornyocskák előállításában leli kedvét, melyeknek stíljét semmiféle műtörténelem meghatározni képes nem lenne és melyekben sem izlés, sem célszerűség, vagy tartósság, még látcsövel sem fedezhető fel.

Helyén valónak látjuk, hogy ezen építészeti szörnyszülöttekről bővebben megemlékezzünk.

Az építészet komoly művészet, melynek főadatai a célszerűség, a használhatóság, tartósság és izlés.

Ha akármily magasra építünk fölfelé, annak a mit építünk — ha nagyobb tért foglal el — valami rendeltetésének kell lennie és ez nem lehet más mint az, hogy emberek lakják.

Már most kezdjük, azoknak a tornyoknak és tornyocskáknak, melyek majdnem minden új házon alkalmaztatnak, mi a rendeltetésük? Emberek lakásául nem szolgálhatnak, mert vékony fából építvük legtöbbszörre és vagy gömbölyű, vagy négy-szögletes alakban, fődél és padozat nélkül, úgyszólván a levegőben lógnak és egy erősebb szél minden rétegeiben általjárja.

Bizonyos tehát, hogy ezen tornyok és

tornyocskák nem célszerűek, nem használhatók.

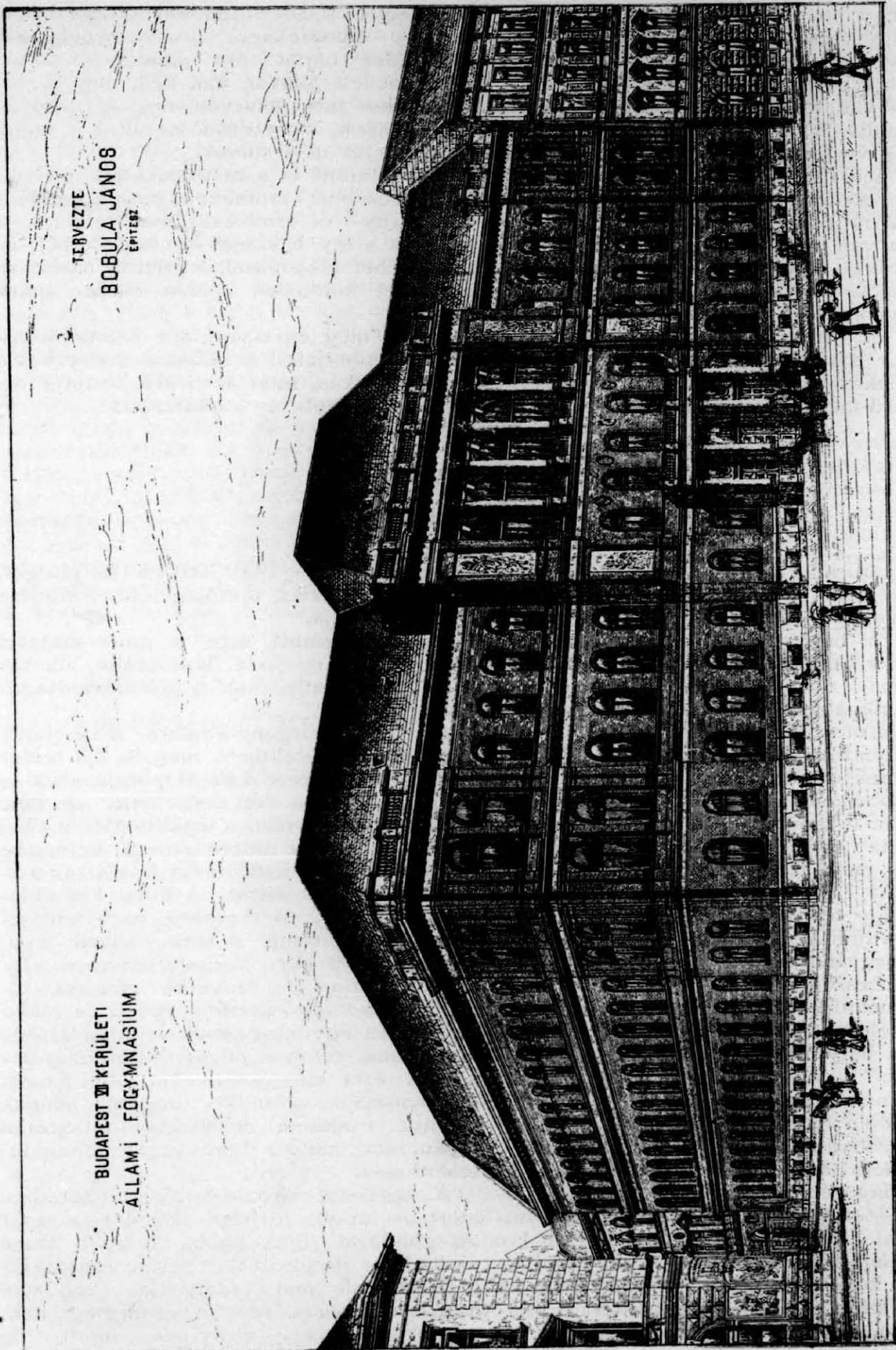
Az ilyen nagyobb tért elfoglaló díszítésnek csak akkor van értelme, ha téglából építvük, ha lakályosak, szóval, ha mint az épület többi részei, emberek használatára szolgálhatnak, de nem csupán denevérek, baglyok, patkányok és egyéb kisebb-nagyobb állatok gyűlhelyéül.

Vajjon tartósak-e és van-e bennük legalább izlés?

Erre szomorú, élő feleletül szolgálnak azok a tornyok és tornyocskák, melyek ezeltől csak 10—15 évvel épített házakon éktelenkednek. Az aranyozást és festéket lemosta az eső, az idő vas foga, az oldalait behorpasztotta, az ablakait, vagyis inkább szelelőlyukait betörte a szél. A pusztá, fedetlen deszkák látszanak már rajtuk, s úgy bámulnak a világba, mint az egyszerű, kopott ruhájú elzülött korhely.

Legalább minden második esztendőben javítani, újra áthuzni kellene a nem tartós külső mázzal, hogy azon egyedüli célnak megfeleljenek, legalább a szemet kielégíteni, legalább az aesthetikai érzést meg nem botránkoztatni.

És lehet-e izlésről szó, oly építészeti alkotmánynál, mely magának az épületnek stíljával semmi összhangban nincsen? Magában véve egyszerű lakházon, ott emel-

BUDAPEST VII. KERÜLETI
ÁLLAMI FÓGYMNASIUM.

TERVEZTE
BOBULA JÁNOS
ÉPÍTŐZ.

BUDAPESTI VII. KER. ÁLLAMI FÓGYMNASIUM.

kedik egy hozzá nem tartozó török minaret- vagy zsidó-templomféle kupola, mely építészeti stíl szempontjából úgy illik reá, mint ököl a szemre.

Igaza van tehát HERMAN Ottónak, midőn azt mondja, hogy ez a legabszolútabb izléstelenség versenye, — mely azonkívül rengeteg pénzt nyel el, mely pazarlást ily csecsebecséken, melyeknek célja és haszna nincsen, megokolni nem lehet.

Igaza van abban is, hogy e tornyok és tornyocskák helyett inkább mansard- (padlás-) lakásokat kellene építtetni, hol a szegényebb nép, mely most föld alatti, nedves és sötét pincékben lakik, legalább világos, száraz, egészséges és a mellett olcsó lakásokat kaphatna. Igaz, hogy e mansard-lakások magásra esnek, ez beille-

nék negyedik, sőt ötödik emeletnek, de oly szegény embereknek, munkásoknak, kik az egész napot oly munkával töltik mely mellett folyton ülni kell, még jó, ha, lakásukhoz jutni akarván, még e mozgást is megteszik, mert a tüdő az által is tagúl, ha emeletet mászkálunk.

Egyébiránt is a mansard-lakások sokkal kevesebbe kerülnének, mint a mindenféle arany- és ezüstdíszítéssel tele rakott kupolák s így a kiadás kevesebbletből lifteket lehet alkalmazni, a mint új házakban ilyeneket különben is már sűrűn alkalmaznak.

Tehát még egészségi, sőt jövedelmezőség szempontjából is százszor célszerűbb a mansardlakás, mint az a sok torony, tornyocskák, kupola és kupolácska!

A LÁNCHID JÖVŐJE.

Magyarország büszkesége és a világ egyik remeke, a budapesti Lánchid 1889-ben ötvenéves. Minthogy pedig a régibb időből, a negyvenes évekből származó két amerikai kisebb lánchid közül az egyik már összeomlott, a Cassandrak a mi hidunknak is ezt a jövőt jósolják, nem-sokára azután, hogy megérte az ötvenedik esztendő.

Ezeknek a Cassandra jóslatoknak annál könnyebben adnak hitelt az emberek, mert CLARKNAK a lánchid építéséről szóló magyarázata és tervei csak angol nyelven jelentek meg. E műnek magyar fordítása nincs. Az építést angol mérnökök végezték és így a lánchidnak nem látható szerkezete vajmi kevéssé ismeretes. Ha azonban megismerjük, a Cassandra-jóslatok üres szóbeszéddé lesznek. Az egyik amerikai lánchid csak azért omlott össze, mert lecövekelése, mérnöki nyelven a lehorgonyozása helytelen volt. Ennél a lehorgonyozásnál a láncot megette a rozsdá. Ez nálunk meg nem történhetik.

Mindenki látja, hogy a lánchid a két oszlopon szabadon átfut a budai oldalra s a hidat nem tartja semmi más, mint ez óriás lánchid sora s az ezekből lefutó vaslécek. A láncok a pesti és a budai oldalon behatolnak a földbe, a hol meg vannak erősítve. Hogy hogyan, azt nagyon kevesen tudják s a kik tudomást kaptak felőle, onnan kapták, mert a felmerült aggodalmak következtében évekké-

ezelőtt megvizsgálták azt a helyiséget, hol a lecövekelés, illetőleg lehorgonyozás a láncot tartja.

Egy tekintet erre a műre mutatja csak igazán, micsoda kolosszális alkotás a lánchid. Mintha csak az örökkévalóságra épült volna.

Az ilyen horgony-kamara a lánchid fő kis házaiból közelíthető meg és 2.5 méter mélységben van a duna 0 pontja alatt és 13.5 méterre a kövezet alatt. A lánchid utolsó szemén óriás, a legkitünőbb acélból készült szög van átütve s ez a keresztbe tett csapszög a hidfő óriás falára támaszkodva tartja a láncot, a hidat két oldalon. Csakhogy a csapszeg nem támaszkodik közvetlenül a falra, hanem a fal mellé állított vas horgonyzésekre. Ily óriás, rovátkos horgonyzések mindenik oldalon van kettő-kettő a pesti és budai oldalon és egynek-egynek a sulya 21.500 kilogramm, tehát a négyé összesen nyolcvanhat ezer kilogramm. Ha ehhez most hozzávesszük a hidfő roppant falának sulyát: csaknem lehetetlen elképzelni olyan erőt, mely a lánchid végét innen kiszakíthassa.

A szerkezet elrozsdásodása lehetetlen, mert az üregbe le lehet szállni és a vasat ott gondozni. Igaz ugyan, hogy a Duna vizének az üregbe való beszivárgását lehetetlen volt megakadályozni, ezen sem az aszfalthabarc, sem a betonréteg nem segített, a nagy víznyomás miatt, de

segített a szivattyú, melynek segítségével most már folyton teljesen száraz állapotban tartják az üreget. Baj volt az is, hogy a felszínhez legközelebb eső láncszemknél olyan szűk volt az üreg, hogy két-három láncszemhez nem lehetett hozzáférni. Ezen úgy segítettek, hogy a burkoló falat addig vájták, míg egy ember most már minden láncszemhez hozzáférhet annak gondozása végett.

Erről az oldalról tehát biztosítva van már a lánchid, nem árthat neki az, a mi amerikai kollegáját megölte: a rozsdá, vagy e kellő ellenálló súly hiánya miatt a kiszakadás. Most tehát a láncszemek tartóságát kellett kipróbálni. A láncból ennek kipróbálására kivettek egy szemet — nagyon természetesen, addig azt egymás szemmel helyettesítve — továbbá a tartó lécek közül is többet és ezt alávették a próbaszakításnak: Ez a próbaszakítás úgy történt, hogy a kérdéses vasból kivettek egy milliméterekkel mért darabocskát, a vasmennyiség egy meghatározott részét s ezt szakító géppel elszakították. A próbagép pontosan megmutatta az eltépett vasdarabnak mind a szívósságát, mind a rugékonyságát, mérnöki, nyelven »nyulósságát,«

a melytől a hidvas jósága függ. Szakszerűleg meg van állapítva, hogy korunkban, a vasgyártás előrehaladott állapotában a hidvas tökéletesen megfelel céljának, ha minden négyszög centiméternek az elszakítására 3300 kilogramm erő szükséges és a megnyúlása a szakításnál 20%. Nos, a lánchid vasa 3380 és 3410 kilogramm közt ingadozik és megnyúlási százaléka 25.5 százalék, vagyis a Lánchid vasa a maga idejében a világ legkitűnőbb kovacsolt vasából készült és most is bizvást megfelel az igényeknek. Ha ehhez hozzá fog járulni az, hogy a nagy teherforgalmat e hidról elterelik és a láncok kedvezőtlen lengéseit mérsékelik, vagyis ha a hid mostani fakorlátait vassal cserélik fel — mely az állékonyságot nagyban elősegíti — akkor bizvást remélhetjük a lánchid maradandó voltát.

Mindez pedig hivatalosan és szakértőileg megállapított tény. Számadatokkal fel van jegyezve a lánchidat megvizsgált bizottság jegyzőkönyvében. Ez a jegyzőkönyv már évek óta elkészült és csodálatos módon soha sem került a nyilvánosság elé a közönség megnyugtatóására, a Cassandra-jóslatok elnémitására.

A TÖRTÉNELMI KIÁLLÍTÁS ÉPÜLETEINEK TERVPÁLYÁZATA.

Olvasóink tudják, hogy a milleniumi kiállítás történelmi csarnokának tervezésére hirdetett első pályázat a múlt év május havában járt le. E pályázat alkalmából több igen érdekes terv érkezett be, melyek szerzői azonban a meglehetősen általános programot úgy vélték megoldani, hogy a történelmi kiállítást csaknem mindannyian csarnokszerű épületként tervezték.

A tervek megállapítására kiküldött jury azonban más véleményen volt, mert a kiállítás épületeiben is óhajtotta hazánk építészetének jellemző vonásait bemutatni. Ezért azután a pályázat eredményét sikertelennek jelezték s a viszonylag négy legjobb terv szerzőit: ALPÁR IGNÁC, PFAFF FERENC, SIKEDANZ ALBERT és TANDOR OTTÓ építészeket zártkörű pályázatra szólították föl.

E zártkörű pályázat első programja a múlt év június 26-áról van keltezve, a beadás határideje pedig szeptember hó 30-ik napjára volt megszabva. A prog-

ramm követelése szerint: az egyházi élet — a közszellem nyilvánulása és a magánélet átalakulása — végre történelmi korszakok szerint a hadviselés lesz a kívánt épületekben bemutatandó.

A kiállítás céljaira 3200—3400 m²-t követeltek, továbbá, hogy a történelmi kiállítás épületei a hazai építések fejlődését alkalmas módon feltűntessék, továbbá, hogy maguk a kiállítási helyiségek is a mult időkről megfelelő képet nyújtsanak, mely okból kívánatos volt, hogy a tervező az épületesoportban bemutasson: a) egy ókori vagy középkori kápolnát, esetleg tartozékaival, b) egy nagyobb főuri kastély egyes tartozékait, lovagtermet, ebédlőt, könyvtárt stb. stílusszerű kiképzésben.

A történelmi kiállítás egyes csoportjai részletes tanulmány tárgyává tevén a kiállítással összefüggő fontosabb kérdéseket, e tanulmányokat érdekes jegyzőkönyvekben tette le, melyek azonban csak a pályázati hirdetés után létesülvén, a rendezendő kiállítást a fölosztás szempontjából

más irányba terelte, s ezért a végből, hogy a tervezők az egyes csoportok kívánásait a tervezésben kellő figyelemben részesíthessék, a kitűzött határidőt október 31-éig megnyújtották.

Ez idő alatt rendkívül nagy anyaghalmozást gyűjtött össze, s a különböző jegyzőkönyvek értelmezése szerint a tervező építészről oly feladatok megoldását követték, melyek messze túlérnek egy történelmi kiállítás épülete tervezésének keretén. Csak példaképpen kívánunk néhány követelményt itt elsorolni, így: egy középkori könyvtárterem, melynek mintájául MÁTYÁS király budavári könyvtárának egyik helyisége szolgálhatna, a hogy az NALDUS-NALDINI humanista leírásából könnyen rekonstruálható lenne; ez esetben valamely még most is fennálló olaszországi könyvtár felvételeit is lehetne értékesíteni.

Később ismét egy XVII. századbeli főúri könyvtártermet követelnek, mely célra alkalmasnak találták ZRINYI MIKLÓSNAK a költőnek könyvtárát, mint az FOLIUS útleírásában le van írva és a csáktornyai vár romjaiból könnyen rekonstruálható.

Követelték továbbá több műemlék reprodukálását, mint: az esztergomi Bakácskápornaét, a pozsonyi Szt-János és alamizsnás Szt-János kápolnáját, a szepesi levéltárat, a soproni káptalan termét stb. stb., mindmegannyi olyan műemlék, a melyről sem a műemlékek országos bizottságában, sem egyebütt felvételek nincsenek.

A feladatnak ilyenmő megoldása tehát, úgyszólván lehetetlenség, mert például MÁTYÁS király budavári könyvtárának rekonstruálása már magában véve oly probléma, melynek megoldása — ha lehetséges volna is — csak igen nagy időre terjedő tanulmány után volna létesíthető, végre a különböző programokban elsorolt műemlékek reprodukálásától is el kellett állni, mert részletes felvételek készítésére már alig maradna elég idő.

Ilyen előzmények után létesült a 3-ik program, melynek alapján a pályázati tervek készültek.

E programot egy bizottság állította össze, és annak értelme szerint a kiállítási épületek három főcsoportban tervezendők, még pedig a három főstílus irányát előtűntető: román, csúcsíves és renesszánsz csoportban.

Az erre vonatkozó program 4-ik pontja szerint »A történelmi kiállítás épületének

architekturája úgy tervezendő, hogy az a hazánkban eddig divott főbb építészeti stílusokat — t. i. a román, a csúcsíves, a renesszáns-t és ez utóbbinak változatait: a barokkot és a rokokót — egészben véve szellemükben, részleteikben pedig nevezetesebb hazai műemlékeink hű utánzataiban tüntesse elő, minek folytán az épület egyes részei, például egész épületszárnyak, vagy csak egyes részletek (kapuk, ablakok, kandallók stb.) maguk is, mint az építészeti csoport-kiállítás tárgyai fognak szerepelni.«

Kívántatott továbbá, hogy a Széchenyisziget ama területei, a melyeken nagy fák vannak lehetőleg kiméltessenek.

A beépítendő földszintes területek összesen 4600 m²-ben, az építési költséget pedig 400.000 frtba állapították meg, s kikötötték, hogy ideiglenes jellegű legyen.

A Nádor-szigetről a Széchenyi-Szigetre vivő híd mellé a kiállítás főbejáróját középkori formákban tartott várkapuban létesíti, mely kaputól balra a román csoport, jobbra pedig a csúcsíves csoport van elhelyezve, úgy, hogy ez utóbbinak élénken tagozott festői körvonalain a tó tulsó partjáról, a korcsolyacsarnok mellől nézve, az egész csoportozatot tetszetősen fogja feltüntetni.

A román csoportban a jáki templom utánzata szerepel leginkább, e mellé egy kis kolostorudvar van tervezve, mely a kölni »Sancta Maria auf dem Capitele« kolostor formáiban terveztetett. A csúcsíves csoport fő részét a vajda-hunyadi vár ama része képezi, melyben a lovagterem van. Ezenkívül a csütörtökhelyi kápolna és a goth csoport határán a segesvári várkapu tornya van alkalmazva, és pedig ez utóbbi azért, mert alsó része a XIII. századból eredvén, e miatt a középkori építészethez tartozik, felső része pedig tisztán renesszánsz formákat viselvén, az e stílusú műemlékek közé is sorolható.

A renesszánsz-csoport tervezésekor ALPÁR nem dolgozta fel a hazánkban levő műemlékeket, hanem azon van, hogy a renesszánsz-épület mint egy egységes nagyszabású kompozíció tűnjék ki. — A főhomlokzat tervezés kor FISCHER VON ERLACH és HILDEBRANDT bécsi építészek építményeit vette tanulmány tárgyául és pedig azért, mert ezek megalapítói voltak a barokk-irány amaz árnyalatának, mely Mária-Terézia-stílus néven nálunk is leginkább el van terjedve.

A renesszánsz-épület többi három hom-

lokzatát ALPÁR különböző renesszánsz-stílusokban »francia, német, olasz«-ban véli megoldani, míg a magyar jellegű löcsei, bártfai és eperjesi magánépületeket a renesszánsz és a csúcsíves csoport között létesítendő városháztérre akarja festőien csoportosítani. A tó nyugoti partjára ALPÁR várszerű erődítéseket, bástyákat, bástyatornyokat stb. tervez, mi a sziget-

nek tagadhatalanul festői keretet fog adni.

A végleges terv kidolgozásakor az épületek csoportosítása megmarad, csupán belső kiképzésük fog módosulni az által, hogy az elkülönített szobák helyett inkább tágas nagy csarnokok fognak létesíttetni, melyekbe a berendezést egészen szabadon bele lehet állítani.

A SZÉKESFŐVÁROS MÉRNÖKI TERÜLETE.

Hogy Budapest világvárossá fejlődhesen és ne csupán az építkezések terén, hanem azok kezelése és fenntartása körében is elérhesse és megtarthassa a világvárosi nivót: arra nézve a egelső feltétel, hogy eme nagy célnak megfelelő mérnöki karral rendelkezzenek.

Korántsem akarjuk ezzel azt mondani, mintha az adminisztráció szervezése hasonló fontosságú nem volna, de különbség van a tevékenységben; mert míg az igazgatás terén a gépies munkálkodás is megfelelő vagy legalább kielégítő lehet, addig a műszaki ügyek elintézésénél első sorban öntevékenység, önállóság kívánatik, mely nélkül minden vagy rosszabbul, vagy sokkal drágábban lesz elintézve, elvégezve.

Ugy látszik azonban, hogy ennek tudatára úgy az állam, mint a hatóságok csak nagyon nehezen jutnak, pedig elég volna egy kissé a magánvállalatoknál körültekinteni, hogy meggyőződjenek a mondottak igazságáról. A magánvállalatok a kiváló szakéroket már ma is oly magasan díjazák, melylyel az állami és városi fizetések párhuzamban sem helyezhetők.

A közgazdaság emelkedésével ezen arány csak még kedvezőtlenebbé fog válni, mert a nagy verseny és a jól felfogott érdekek a magánvállalatokat még inkább oda fogják terelni, hogy a kiváló szakéroket, a kiktől végelemben egész vállalatuk jövedelmezősége és virágzása függ — mind jobban és jobban díjazzák.

A miből ismét természetszerűleg fog folyni, hogy az állam és városok sem kielégítő számú mérnököt nem fognak kapni, vagy ha igen, rendszerint csak azok fognak ez állásokra reflektálni, kikben az erély, a kitartás az élet küzdelmeivel szemben csekélyebb, de a kik épen e miatt csak kivételesen emelkedhetnek szakmájuk terén arra a magas-

latra, melyet a székes főváros érdekei az általánosságra, a testület nagyobb részére kívánatosná tennének.

Hogy a kiváló szakértők mit érnek, azt ma már nemcsak az elsőrendű magánvállalatok ismerik el, hanem átlátták a vízi társulatok is.

Az 1879., 1881. és 1888. évi nagy árvizek megtanították az ármentesítő társulatokat, hogy biztosságuk és virágzásuk első sorban műszaki tisztviselőik reá termettségétől függ; nem késtek tehát a szakéroket jól megválogatni, de hogy ezt annál jobban tehessék, az illetményeket oly mértékben emelték, melyhez hasonlót sem az állami, sem a hatósági foglalkozási kör nem biztosít.

A főváros mérnökei fizetés dolgában nem állanak jobban az államiaknál, előmenetelük pedig határozottan rosszabb: nincs tehát mit csodálkozni azon, ha a főváros mérnökei kapnak a jobb állásokon és mint az utóbbi időben is történt — tömegesen hagyják ott a szolgálatot.

A fővárosnak tehát saját jól felfogott érdeke, hogy mérnökei fizetését javítsa, előmenetelüket biztosítsa és végül a külső tekintély terén is megadja nekik mindazt, a mi őket úgy műveltségi fokuknál, mint hivatásuk fontosságánál fogva megilleti.

A főváros igen rosszul gazdálkodik, ha mérnökei fizetésénél takarékoskodni kíván, mert ez által a magányakorlatra vagy más mellékfoglalkozásra utalja őket, a minek kárát határozottan ő vallja. Míg tisztességes fizetés mellett joggal megkivánhatná, hogy összes tevékenységüket hivataluknak szenteljék.

A fizetésnél még fontosabb az előmenetel; oly csekély számból álló testületnél, mint a fővárosi mérnöki kar, a természetes fogyás nem nyújt elég kilátást a fokozatos előléptetésre, a mi pedig egyik leg-

vonzóbb csalétke a hivatalnoki pályának.

Ki kellene tehát mondani, hogy a fokozatos előléptetés mellett kinek-kinek legalább is minden 3 évben joga van 200 forintnyi fizetésemelésre bizonyos határig, pl. 2400 forintnyi fizetés eléréséig azonfelül pedig 4000 forinton belül minden 5 évben 300 forint fizetésemelésre tarthatnak igényt.

Végül szabályozni kell a fővárosi mérnöki testület működési és hatáskörét oly irányban, hogy az igazgatási szakkal szemben ne legyen alárendelt helyzetben, hanem az önállóságnak és ebből folyó tekintélynek mindama feltételeivel felruháztassék, melytől joggal megilleti és a melynek élvezete nem pusztán formalitás, hanem mélyen belevág a helyes és gazdaságos elintézés körébe is, végelemben tehát igen fontos pénzkérdés is.

A mérnöki testület csak akkor töltheti be kellőképpen hivatását, csak akkor felelhet meg a hozzá fűzött összes követelményeknek, ha tényleg közreműködik az igazgatásban is.

Nem ritkán halljuk a vádakát a mérnökök ellen, hogy drágán, inpraktikusan terveznek, hogy nem veszik figyelembe a fennálló körülményeket, hanem tisztán ideális vagy műszaki szempontokból indulnak ki. De hogyan lehet azt kívánni, hogy a kiket jóformán tudva és készakarva kizárnak a törvényhatósági élet köréből, a kiknek csak kérdéseket adnak fel és azokra várnak feleletet, hogy azok úgy mérlegelhessék az összes körülményeket, mintha folyton azokban mozognának.

A mérnök nem lehet szobatudós, ha

azonban erőnek erejével azt csinálunk belőle, akkor ne csodálkozzunk, hogy az eléje terjesztett feladatokat nem mindig oldja úgy, a mint azt megoldhatná, ha nem karhoztatnák egyoldalúságra.

Apró foltoztatások nem érnek semmit; gyökeresen kell közbevágni, ha azt akarjuk, hogy a székes fővárosi mérnöki kara reorganizáltassék. Ezt kívánja nemcsak a főváros országos fontossága, hanem azoknak a millióknak legcélszerűbb felhasználása is, melyek részint új építkezésekre, részint fentartásokra és kezelésekre évenként elköltetnek.

A fővárosnak jó példája kell hogy előljárjon az államnak is, mely e tekintetben a legnehezebben mozdul meg; nem úgy mint a viszonyok mai napság állanak, hogy a főváros még az államnak is messze utána sántikál.

Vegyen példát Páris városán; ne utánozzuk mindig és mindenben a németeket, melyek a mérnöki organizáció terén a leggyengébbek, a leghátramaradottabbak.

Egészséges műszaki élet az állami és törvényhatósági hivatalokban csak Franciaországban található, vegyük tehát onnan az életet adó és szabad mozgást biztosító elveket, és azok közé fonjuk azokat a részleteket, melyeket sajátos viszonyaink megkívánnak és indokoltakká tesznek. Szolgai utánzás helyes szervezetre még sohasem vezetett: azonban a helyes alapelveket el nem fogadni, az élet és gyakorlat által igazolt eljárásokat nem alkalmazni, egyértelmű volna folyton a saját kárunkon való tanulással, minek egyszer már csakugyan végét kellene szakítanunk!

AZ OSZTRÁK MÉRNÖK- ÉS ÉPÍTÉSZEK EGYESÜLET PÁLYÁZATI SZABÁLYZATA.

A címben jelzett szabályzatot a bécsi technikus-egyesület pár hét előtt tette közzé és küldte meg lapunknak is. Az alábbiakban részletesen ismertetett szabályzat célját mindenben helyeselni kell, mert nemcsak a pályázók, de különösen a pályázatrendezők érdekeit védi és biztosítja. Ha azonban e szabályzatot önkéntelenül is összehasonlítjuk, a Magyar Mérnök- és Építész-Egylettől kibocsátottal, akkor legelőször is a terjedelem tekintetében nagy különbség tűnik föl, s valóban az

osztrák szabályzatban nagyon is sok a paragrafus.

A szabályzat fölve a pályázatok rendezésének egységesítése; de azt hisszük, e miatt nem okvetlenül szükséges állandó bizottságot létesíteni, mely nemcsak az egyesület valamennyi pályázatát rendezi, hanem a bíráló-bizottságot is megalakítja. Ez az elv szükségtelenül megszorítja, esetleg meg is bénítja a szakosztályok működését, autonómiáját, a mit véleményünk szerint, inkább tágítani, mint korlátozni

kell. Tagadhatatlan azonban, hogy az állandó bizottságnak az a föladata, hogy köteles minden szakosztály számára pályakérdésről gondoskodni (ha az ezt tenni elmulasztaná), igen alkalmas arra, hogy az egyes szakosztályok működése megakadályozásának elejét vegye.

Dicsérendő és követendő a szabályzatnak az az intézkedése, hogy a bíráló-bizottság tagjainak harmada nem kell hogy egyesületi tag legyen, a mi az egyesületi működés egyoldalúságát ellensúlyozza. Viszont az egyesületi tagokra van különös (talán fölösleges) tekintettel a szabályzat a megbízás útján rendezendő rendkívüli pályázatokra vonatkozó pontokban, midőn kimondja, hogy ezekben a pályázatokban is csak tagok vehetnek részt; ez az előbbi pontból kiolvasható célnak nem egészen következetes alkalmazása.

A 21 §-ra osztott szabályzatot magát a következőkben ismertetjük:

Az osztrák kartársak új szabályzata rendes és rendkívüli pályázatokat ismer, melyekben csak az a tag vehet részt, ki a pályázat határideje előtt legalább egy évvel lépett az egyesületbe.

A rendes pályázatok az egyesület a szakosztályok javaslata alapján rendezik s azok lehetnek akár akadémikus tárgyúak, akár gyakorlati természetűek. Ha a rendelkezésre álló anyagi eszközök, vagy más okok miatt nem lehetne valamennyi szakosztály számára ugyanegy évben pályázatokat rendezni, akkor a szakosztályok közt a következő sorrend tartandó meg: az első az építészeti, azután következik a mérnöki, a gépészeti, a bányászati és az ötödik az egészségügyi szakosztály.

Pályadíjakul vagy oklevelek megfelelő pénzüsszegekkel, vagy ez utóbbi helyett valamely emlék szolgál, vagy esetleg utazási ösztöndíj.

A pályázatok az egyesületi elnök vezetése alatt vele együtt 11 tagból két évre alakított állandó bizottság rendezi, a tagok fele évenként kilép. Ebbe a bizottságba minden szakosztály az első évben 4 tagot jelöl ki, ezek közül a »Geschäftsversammlung« választ 2—2 tagot, a később évenként kijelölendő 2 tag közül pedig egyet. A bizottság jegyzője a titkár.

Ha a szakosztályok nem ajánlanak pályakérdést, akkor a bizottság keres ilyent; ez a bizottság alakítja meg esetről-esetre a bíráló-bizottságokat is, és ezek közreműködésével a programokat; a bírálók a hirdetésben megnevezendők. Ezek után a

bizottság jelentést tesz a választmánynak, mely a javaslatot jóváhagyja és a pályadíjat megszavazza; a bírálatot is a bizottság terjeszti a választmány elé, és a pályaműveket kiállítja.

A bíráló-bizottságnak legalább $\frac{2}{3}$ -a egyesületi tag legyen, a többi a pályakérdés szerint alkalmas, elismert szakember; a bírálók száma legalább három, de mindig páratlan.

A bíráló-bizottság ítélete föltétlenül dönt és joga van esetleg a díjaknak csak egy részét, vagy egyikét sem kiadni a vagy épen új pályázat rendezését javasolni.

A bíráló-bizottság üléseiről jegyzőkönyvet vezet, okadatolt jelentést készít és a jelíges leveleket fölbontja; a bizottság tagjai sem közvetlenül, sem közvetve a pályázatban részt nem vehetnek; megbízásuk tiszteleti.

Az állandó bizottság előadója nyílt ülésben ismerteti a pályázat eredményét; az összes pályaművek a bírálat befejezése után 14 napig közszemlére állíttatnak, a jutalmazott művek pedig esetleges közlés végett a szerkesztő-bizottságnak adandók ki; az állandó bizottságnak joga van nem díjazott műveket is közlésre ajánlani.

A versenyszabály szerint csak egyszerű írásbeli vagy rajzbeli munkát követel, a rajzokból is csak annyit, a mennyi okvetlenül szükséges a tervezett mű megértéséhez; a programban meg kell mondani a rajzok számát és kiállítás módját, vázlatokra a mértéket is.

Ha költségekre is szükség van, csak közelítő költségvetés követelhető; ha azonban a költségösszeg már a programban is szerepel, ez a bírálatban határozottan kiteendő, hogy a költségvetést mily módon, mely egységárák szerint kell összeállítani.

Minden pályaműhöz ismertetést kell csatolni.

A pályázatok titkosok, a művek jelíggel látandók el és jelíggel levél kíséretében adandók be, ez utóbbi külső lapján a pályázó lakása is föl legyen jegyezve, hogy a pályaműveket vissza lehessen küldeni.

A pályázati határidő úgy állapíttassék meg, hogy a beküldés utolsó órája is szerepeljen; a beérkezett művekről elismervényt kell adni; ha a pályamű vidékről érkezik, akkor a pályázó telegráf útján jelezze, (?) hogy munkáját elküldte.

A programban a díjak nagyságát és számát határozottan meg kell jelölni.

A programot a pályázók, valamint a bírálók is szigorúan megtartsák; a pályaművek a pályázók tulajdona maradnak, de az egyesület folyóiratában való közlést kötelesek megengedni. A határidőre érkezett terveket a bíráló bizottság átveszi és a lepecsételt leveleket az elnök az egyesületi titkárnak adja át megőrzés végett. A pályaműveket a bizottság előbb alakai tekintetben megvizsgálja (határidő, költségvetés legfőleg 15%-nyi eltéréssel, esetleg rossz alapon összeállítva, mérték, hiányos vagy nem világos kiállítás stb.) a versenyből azokat a terveket is kizárja, melyek szerzői a titokban tartás ellen vétenek. Ezután következik maga a bírálás, csakis egyedül a program alapján.

Ha nincs annyi jutalomra érdemes terv, a hány díj van, a kiadandó díjak számát a bíráló bizottság határozza meg; alkalmas művek hiányában a bizottság új pályázat hirdetését javasolhatja. Ha több egyenlő értékű munka van, akkor a rájuk eső díjak köztük egyenlően feloszthatók; ha pedig pályanyertes műveken kívül még egyéb tervek is kielégítően oldották meg a föladatot, elismerést úgy nyerhetnek, ha a jelíges levelek — a szerzők beleegyezésével — fölbontatnak. Különben a bírálat eldöntésével minden pályázónak jogában áll magát megnevezni.

A tervek kiállításának befejeztével egy hó alatt minden terv elviendő az egyesület helyiségeiből.

Rendkívüli pályázatokat az egyesület

csak közvetít egyeseknek, testületeknek vagy hatóságoknak, de csupán saját tagjai között, ha az illető részletes helyes programot bocsát az elnökség rendelkezésére. A megbízás elfogadása, valamint a program megbírálása, esetleg kiegészítése a rendes pályázatok állandó bizottságának föladata a bíráló bizottság közreműködésének igénybe vételével. A megbízó a bíráló bizottságban vagy személyesen, vagy megbízottja által részt vehet, de csak tanácskozó szavazattal. A bíráló bizottságnak joga van a rendes szabályoktól el is térni, de ez a körülmény a programban jelendő. A pályadíjakra vonatkozólag azt kívánja a szabályzat, hogy az legalább is akkora legyen, a milyent az egyesület díjszabályzata egy megrendelt terv számára megállapít; különben kivételeket megenged e szabály; a megbízó a végleges programot és a szabályokat is aláírja és a díjakat és a költségeket az egyesület pénztárába befizeti.

A díjazott tervek a megbízó tulajdonába mennek át, de az egyesületi folyóiratban való közlést meg kell hogy engedje.

Az egyesület költségeit kerek összegben számítja, még pedig 500 korona pályadíjig 50 korona, azon fölül 100 korona; a bizottság magasabb költségösszeget is megállapíthat.

A pályázat eredményéről az állandó bizottság az egyesületi folyóiratban tesz jelentést; a rendes pályázat további pontjai itt is érvényesek.

A MŰSZAKI MUNKÁK DIJSZABÁSA.

Azt hinné az ember, hogy egészen egyszerű dolog a munkadíj megállapítása; de mikor aztán igazán rá kerül a sor a kérdés megoldására, akkor látszik csak, hogy az a szép elv, hogy minden munka megkapja a maga jutalmát, úgy t. i., hogy a munkaadónak se legyen oka panaszra, nagyon is sokféle elágazó véleménykülönbségeknek lehet kútforrása. Így van a műszaki munka régióiban is. A műszaki élet fejlődésével mind élesebben bizonyult hazánkban is, hogy a műszaki kar tagjai és az ő működésüket igénybe vevő munkaadók közti viszony igen gyakran a legaránytalanabb módon alakul: majd a munkát adó, majd a munkát teljesítő kárával jár, azaz, hogy ez a viszony föltétlenül szabályozásra szorul.

A magyar műszaki kar már régóta érzi annak a hiányát, hogy anyagi érdekeinek megóvásában, munkálkodásának méltányos díjazásában nem támaszkodhatott oly alapra, mely a műszak minden ágában útmutatásul szolgálna, egyrészt a saját munkadíja megszabásában, másrészt pedig zsinórmérték volna a munkaadó féltől támasztható követelésekben; vagyis a munka és az érte nyújtott ellenérték megállapításakor részrehajlatlan bírónak mindkét fél jogos és méltányos érdekeit biztosítaná. Elkerülhetetlenül szükségessé vált tehát oly igazságos kulcsot teremteni, mely a munkaadót túlzott követelések ellen megvédi, a munkásnak pedig az értelmetlenségből, vagy szükkeblülségből eredő támadások ellen kellő oltalmat nyújtson.

Természetes, hogy ennek a szükségnek az érzete a Magyar Mérnök- és Építészegyletben, mint a magyar technikusok főkomplexumában jelentkezett legelőször és a legnagyobb mértékben; évekig folytak a tárgyalások a kérdés megoldása körül, s hogy volt rá kellő ok, a miért az eredmény oly lassan kristályodott ki: meggyőződhetünk róla, ha átlapozzuk azt a füzetet, melyet a nevezett egyesület a viták eredményeként a múlt évben a nyilvánosságra bocsátott. Készen van és közkézen forog az építési, a mérnöki, a gépészmérnöki, végre a vízépítő és talajjavító munkák díjszabályzata, melyeket az egyesület a kérdés legapróbb részleteivel is a leglelkiismeretesebb módon a legbehatóbb munkával állapította meg.

De itt még nem lehetett megállapodni; abban is ell kellett járni, hogy a szabályok ne maradjanak írott malasztnak és annyi erős munkának látszata is legyen abban, hogy szükség esetén a technikusok ne hiába hivatkozzanak rá, mint törvénykönyvre; hogy tehát a hozzáfűzött remények ne legyenek hiúk, hanem hogy adja is meg a törvénykönyv a várvavárt védelmet. Védelmet, de csak támadás esetén; mert a dolog természetéből foly, hogy a szabályzatok magánalkuk útjába nem vághatnak, legföljebb útmutatók lehetnek az alkuk igazságos megkötésében. A szabályzatok tehát mondhatni csak utólagosan érvényesülnek, ha előzetes egyezés nincs. Az ily esetek azonban a legtöbbször bíróságok, hatóságok elé ke-

rülnek; gondoskodni kellett tehát arról, hogy a szabályzatokkal a bíróságok, a hatóságok is megismerkedjenek, még pedig oly úton, mely az egyoldalú fölfogást eleve kizárja.

A kormány segítségét kellett tehát kikérni; s az egyesületnek ezt a lépését is teljes siker koronázta. Az igazságügyi, a belügyi-, a kereskedelem-, a földművelés- és a pénzügyminiszter egymásután kedvező feleletet adtak az egyesületnek arra a kérésére, hogy a fölterjesztett szabályzatokat ne csak megvizsgáltassák, de a főhatóságuk alá tartozó összes hatóságoknak, illetőleg bíróságoknak küldjék meg oly megjegyzéssel, a felmerülő vitás esetekben ítéleteik meghozásakor e szabályzatokat tájékoztató útmutatásul mint szakszakértői véleményt használják. Egymaga az igazságügyminiszter 650 példányt kért az egyesülettől szétküldés végett és a bíróságok, a városi és megyei hatóságok közvetlenül is fordulnak az egyesülethez a szabályzatért, úgy, hogy már körülbelül ezer hatóságnak került a kezébe.

Ebből látszik, hogy szívesen látják az e téren laikus bíróságok és hatóságok, mert nem kevés esetben a bizonytalanságból kiszabadító segítőt kapnak benne.

Meg vannak tehát a szabályzatok és azon az uton haladnak, hogy teljesen érvényesüljenek — a jogrend érdekében; de már most a technikusoknak is morális kötelességük, hogy magukat és eljárásukat mindig a szabályzatokhoz tartsák!

SZAKIRODALOM.

HUSZKA JÓZSEF SZÉKELYHÁZ CIMŰ MŰVE.

A nemzeti műveltség minden irányú terebélyes fájának egyik nem épen gyenge hajtása ma már a hazai nemzeti magyar ornamentika ismerete, melynek úttörő és alapvető munkáit HUSZKA JÓZSEF «Magyar díszítő stíl» címen 1885-ben megjelent munkája végezte. E mű megjelenése előtt nálunk nemzeti magyar ornamentikáról beszélni is nevetségesnek tartották a mi idegen nyomokon járó művelődésünknek és az egyetemes európai mintákon élőddő műiparunknak képviselői és művelői. Azóta a felköltött közfigyelem többek hozzájárása által ébren tartva, ornamentikánk-

nak igazán szép és művelésre érdemes nemzeti sajátosságai felé fordult, és habár őseredeti kemény színezése és virághalmazai szokatlansága miatt még nem is tudott a műiparban elég tért hódítani — lételét ma már minden magyar orvendve ismeri el.

Az eredetre, a keletkezés lefolyására nézve HUSZKA első műve még nem tudott kellő felvilágosítást adni, valamint kevésbé vittek azt előbbre a többi, az irodalomban eddig napvilágot látott felszólalások is. Ma már látjuk, tudjuk, sőt érezzük, hogy e téren is alkotott nemzetit a magyar, de

az irodalom még nem számolt le a multal, még nem következtetett a mai formákból az összehasonlítás útján visszafelé nemzetünk művelődési viszonyainak, érintkezéseinek, népiségének, szóval történetének és megalakulásának számbavételével.

Ily irányú tanulmányainak eredményét ugyan röpiratban, felolvasásokban, sőt lapokban is közölte már nagyjában szerző, de önálló, kimerítő, rendszeres munkában még nem számolt be senki a magyar ornamentika eredetéről és fejlődéséről irodalmunkban. Hogy e téren is, mint sok másban, a külföldiek által meg ne előzessünk, elhatározta egy helybeli jónevű nyomda, HUSZKA JÓZSEF magyar ornamentális tanulmányainak kiadását, számítva a művelt magyar közönség, a szaktudósok, tervezők, építészek és műiparosok támogatására. Sok-sok színes rajzlapból és kísérő felvilágosító szövegből álló, több kötetre terjedő kiadványai sorát az építészeti részszel nyitja meg, mint a melynek formái részben a legrégebbi korba nyulnak vissza és a székelyföldön ma is szélteben gyakoroltatván, legátalánosabb és legerősebb kapcsát képezik mult és jelennek.

Nem lehet ugyan nemzeti építészetünk megismertetésével reformatori sikereket elérni és új irányt meghonosíthatni, mert mi sem nehezebb, mint a sablonok begyepesedett gyökereit kitépni és helyükbe újat ültetni. Épen az emberi természet ezen tulajdonságának köszönhetjük, hogy a székely ház ezredévet átélt díszei és sajátosságai révén az építési modor ősiségéről beszélhetünk. A renaissance formái ezután sem engedik városainkon a magyar nemzeti zománc csillogását láthatnunk, de

legalább tudjuk meg magunk és tudja meg a világ, hogy lehetne ez másként is, ha nem volnánk annyira »europerek«, ha többre becsülnők a sajátunkat, az ősit, a nemzetit.

A »székely ház« mintegy négy-öt ívnyi szövegben, 60—70 szöveg-ábrában, 30—40 műmellékletben, nagy negyed alakban fog beszámolni a székely faépítészet jelen és ősi állásáról. A székely vármegyék mintegy 35—40 helységéből vett kapuk, házak és ornamentális részletek horganyedzésű és fénynyomatos képeiben mutatják be a jelen állapotokat s a mellett az összehasonlítás lehetőségeért assyr, perzsa és indiai műemlékeknek már megjelent művekből vett képei teszik könnyűvé és felülbíráhatóvá a szerző eszmemenetét.

A szöveg az Attila házának tárgyalását is felölelő bevezetésen kívül három fő részből áll. Az első a székely építészet ornamentális remekét, a kaput tárgyalja leíró, összehasonlító és műtörténeti ornamentális méltatás formájában, a második a házat alaprajz, elrendezés, tetőzet, falak, nyílások, tornác, eresz, stb. tekintetében. A harmadik rész előadja a ház eredetét, elvezetvén az olvasót az őshazába, a fával bővelkedő Etelközbe, hová a magas fokú szaszanida-perzsa kultúra a szomszédság révén megtalálta az utat és befolyásolta őseink egész műveltségét s így építkezését is. Számot vet a szerző a kínai és indiai nyomokkal és valószínű befolyásokkal is, de a mellett kiterjed a mi nemzeti divatunknak nagy Németország faépítési ornamentikájára gyakorolt esetleges befolyására is, a mennyire az emlékekből következtethető.

PÁLYÁZATOK.

PÁLYÁZAT TAKARÉKPÉNZTÁRI ÉPÜLET TERVEINEK elkészítésére Biala városában. A Biala városi takarékpénztár egy új palota építését határozván el, a szükséges tervek és költségvetések elkészítésére ezennel pályázatot hirdet. Az első díj 2000 korona, a második díj 1000 korona. A pályaművek 1894. május 15-ig nyújtandók be a városi takarékpénztár igazgatóságánál Bialán. A helyzetrajz, építési programm

és egyéb a tervezéshez szükséges adatok 10 frt-ért a városi mérnöki hivataltól szerzethetők meg.

KASZINO-ÉPÜLET TERVEZÉS BUDAPESTEN. A lipótvárosi kaszinó épületének terveire beérkezett pályamunkák közül a »Cloubhause«, »Hall« és »City« jelű tervek díjaztattak egyenkint 1500 koronával. A tervezők: BAUMHORN LIPÓT, FREUND VILMOS, KORB és GIRGL budapesti építészek.

VEGYESEK.

A YÁROSLIGETI PANORÁMA. FESZTY ÁRPÁDNak a magyarok bejövetelét ábrázoló nagy panorámája a városligetben nemsokára teljesen elkészül, úgy, hogy májusra már megnyithatják. Az épület már jóformán készen áll, a nagy körképen pedig most teszik az utolsó ecsetvonásokat. FESZTY ÁRPÁD maga most fejezi be ÁRPÁD fejedelem alakját, azonkívül a képet kiegészítő plasztikai részleteken dolgoznak. A kép, melyet sok évi előkészületek után a legjelesebb művészek festettek FESZTY vezérlete alatt, valóságos remekmű és úgy művészi értéke, mint nagyszerű hatása dolgában, ritkítani fogja párját az egész világon. A Munkács vidékét felölelő óriás perspektiva már most is olyan hű, hogy teljes csalódásba ejti a nézőt. A néző egy domb tetején áll és onnan látja a kárpáti szorosokból előhőmyölygő magyar hadakat. Egy magaslaton áll Árpád fejedelem lóháton, körülötte vezérkara, lenn a völgyben pedig a magyar előhad vágató lovasai, a mint gyors rohamban özönlik el a vidéket, letiporva a még ellenálló szláv csapatokat. A főcsoport mögött a magyarok házi népe vonul el a zivataros fellegek felé tornyosuló hegyekről, bivalyos szekerekkel, méneseket, gulyákat hajtva hosszú kolonokban. Árpáddal szemben van a verőfényben úszó magyar síkság. Az előtérben egy dombon áldozati ünnep folyik le. A kép, melyet lelkiismeretes történelmi tanulmányok alapján, Munkács vidékén eszközölt felvételek után készítettek, Budapest egyik kiváló nevezetessége lesz. A képet MUNKÁCSY MIHÁLY is meg szemlélte ittidőzése alkalmával és a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott róla. A kép itt marad a milleniumi kiállításra, aztán külföldre viszik.

NEHÁNY ADAT BUDAPESTRŐL. I. A nagy-körut hosszúsága 4360 méter. Ebből esik: a Lipót-körútra 640, a Teréz-körútra 1070, az Erzsébet-körútra 780, a József-körútra 1260, a Ferenc-körútra 610 méter. Az út szélessége mindenütt 37.93 méter, vagyis 20 öl. A köruton eddig épített egyes szebb házak 100—250 ezer frtba kerültek. — II. Az Andrassy-út hosszúsága 2313 méter szélessége a váci-köruttól kezdve az oktogon-térig 34.14 méter (18 öl), az oktogon-tértől a városligetig 45.52 méter. Van rajta 104 ház és 26 villa. Szebb házak

az Andrassy-úton: a »Fonciére« pesti biztosító intézeté, a Sexlehner Andrásé, továbbá a magyar kir. államvasutak nyugdíjintézetének épületei, a Haggemacher féle palota; az opera, az orsz. képzőművészeti társulat épülete, a Karpeles-féle, Bobula János és Gomperz paloták. A villák közül szebbek: az Erlanger-féle, a gróf Batthyány Lajosé, a Bullyovszky Lilláé, a Hirsch Sebestyéné, a Karsai, Benczur, Szende, Fakh, Forster, Moskovitz, Édeskuty-féle. Az Andrassy úton levő épületeket nagyrészt a sugárúti építő vállalat építészeti, Ybl Miklós, Weber Antal, Bobula János, Kauser József, Freund Vilmos, Czigler Győző, Bukovics Gyula, Lechner és Pártos, Feszty Adolf tervezték. A szebb épületek és nyaralók költségei 50—400,000 frt váltakoznak.

AZ ÉPÜLŐ FIUME. A magyar kikötő város rohamosan épül; alig mulik hét, hogy újabb építkezésekbe ne kezdenének. Az újabb építkezések között a kormányzó palotája a legimpozánsabbnak ígérkezik s méltó székhelye lesz a magyar állam fiumei képviselőjének. A nagyméretű palota JÓZSEF főherceg villája közelében épül, a tervezett köruton és az alapépítkezése már teljesen készen van. GRÓF BATHYÁNY kormányzó a palota dísztermében a volt fiumei kormányzók arcképeit fogja elhelyezni; BURGER fővárosi festő már meg is kezdte a fiumei városi tanácsteremben levő olajfestésű arcképek másolatát a kormányzó megbízásából. JÓZSEF főherceg szintén építeni fog; a jelenlegi Villa Giuseppe ugyanis már szűknek bizonyult a magyar főhercegi család számára s azért JÓZSEF főherceg megbízta CULOTTI fiumei építész, hogy a főhercegi villa mellé még egy épületet építsen. Ezenfelül még több villát fognak a tervezett körut mentén építeni, néhány félig-meddig már készen is van. Pár hónap alatt befejezik a gőz- és tengeri fürdőt is, amely az ország egyik legszebb fürdője lesz. A kikötő-építkezések is haladnak; a BAROSS-kikötő munkálatai már csaknem teljesen be vannak fejezve, a Mária-Teréziamóló építése is halad, ezáltal a védett kikötő mindinkább nagyobbodik. WERERLE pénzügyminister pénzügyöri kétemeletes laktanyát épített, mely még ez évben készüli el. Az úszódock építése is sér-

nyen halad előre, úgy, hogy a dock a szerződésileg megszabott időre készen lesz. A vízrebocsátás, úgy hiszik, májusban fog megtörténni. A raktárhiányon, részben legalább segítenek a Mária-Valéria-mólón kiépített hangárok (áruraktárak), a melyek főleg borküldemények beraktározására épültek; a gyarmatárak, első sorban a kávé elhelyezésére szolgáló kávéraktár építését már régebben megkezdte a tengerészeti hatóság. A lakosság gyors emelkedése következtében ez időszerint Fiumében nagymérvű lakáshiány érezhető, ha azonban a tervezett és részben már épülő nagy bérházak a Corso Deákon elkészülnek, ezen a bajon is segítve lesz. Tervben van végül egy keramit és téglagyár építése is. Szóval Fiumében mindenfelé építkeznek és a város egyre szépül és nagyobbodik, mit a fiumeiek csak a magyar állam hatalmas pártfogásának és anyagi áldozatkészségének köszönhetnek.

BÉCSI KRITIKA A MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETRŐL. »Éljen a haza!« címmel érdekes ismertetést ír egyik bécsi művész az internacionális műtárlat magyar osztályáról. A magyar művészet még fiatal — így kezdődik a kritika — nem régebb a dualizmusnál, vagyis 27 éves. Bizonyára azelőtt is volt magyar művészet, de a művészek külföldön tanultak és éltek Bécsben, Párisban, Rómában. (A cikkírónak, úgy látszik nincs tudomása a 40-es évek művészi mozgalmáról.) 1867 még említésreméltó képtár sem volt a Lajthán túl; s ennek alapját a Bécsből Budapestre vitt Eszterházy-képtár vetette meg. Azóta a magyar művészet bámulatosan megerősödött. A szerencsétlen és kezdetleges Széchenyiszobortól, STROBL márványból faragott Tisza-mellszobráiig szinte egy egy egész évszázados haladás nyoma látszik. A magyar művek közt oly kiváló művek vannak, melyek minden összehasonlítást kiállnak, és ebben nemcsak a magyar törzs kétségtelen zsenialitásának, hanem a nemzetben mintaszerű hazafias áldozatkészségnek is része van. Hiszen könnyű a katalógusból is kiolvasni, mily gondos szeretettel ápolják ott a művész-gyermekeket, midőn a kiállított 52 mű közül 12 a király, 8 a kormány, 14 pedig magánosok tulajdona, úgy, hogy csak 18 mű eladó. Valóban, a magyar művészeknek lehet okuk, hogy egyhangulag a lelkes kiállításban törjenek ki: Éljen a haza! (A cikkírónak, úgy látszik, nincs tudomása arról, hogy

nálunk egy-egy művész néha éhen is hal.) Természetesen a fiatal magyar művészen még nagyon meglátszik a külföld hatása, főleg a német és francia iskolák módora, melyek úgy előadás, mint felfogás és világnézet dolgában dominálják a magyar alkotásokat. MUNKÁCSY óta azonban e téren is sok haladás látszik. Így például PAP HENRIK »Üres bölcső«-je a leghatalmasabb erővel markol a nemzeti életbe s úgy érzés, mint kivitel dolgában a legjobb KURZBAUER-rel vetélkedik. Kedves kép PESKE »Léni«-je is. KIMNACH LÁSZLÓ pleinair-ben festett »Fürdő libanyáj«-a virtuózan megalkotott mű s PÁLLYA CELESZTIN »Vihar«-ja izgató élethűséggel ábrázolja a villámcsapástól megvadult s száguldó parasztfogatot. A cigányzenében BIHARI a nagy mester. MEDNYÁNSZKY és TELEPY hatásos magyar tájképeket festettek. Még sok jó, sőt kitűnő mű látható a magyar osztályban, de ezek nemzetközi jellegűek. MUNKÁCSY »Dajká«-ja internacionális jelenség. SKUTE CZKY »Káröröm«-je észak-olaszországi levegőt mutat, TORNAI szingazdag arabs tribunálja, JENDRASSIK bájos »Özvegy«-e, CSÓK ISTVÁN kitűnően komponált és rajzolt, de kékitővel megfestett »Árvái«, FERENCZY tulságosan zöld »Állatkerti jelenete«, FERRARIS »Megkötött alku«-ja mind magyartalan. Internacionális BENCZUR-nak Rubensre emlékeztető »Mályvák között« című pompás gyermekcsoportja is, szintúgy MARGITAY és HALMI igen vonzó pleinair-ben megfestett ezüst színű képei is. STETKA humoros és virtuózan festett »Kiváncsiak« című festménye és BADITZ »Vadrózsa« című bájos kompozíciója is mesterművek. A bécsi kritikus még kiemeli BENCZUR-nak Falk-portraitját, BIHARI Ágai-ját, HOROVITZ, LOTZ, FERRARIS és BALLÓ arcképeit. KARDOS két finom roccoco-képecskéjét. PÁLLIK élethű teheneit, BRUCK libásképét, PÁLLYA a »sült krumplicsenedéjét.

ÚJ TÜZOLTOLAKTANYA GYÖRÖTT. Győr város építőbizottsága elhatározta, hogy az új tűzoltólaktanyát a hosszú híd mellé építteti s egyszersmind meghagyta a mérnöki hivatalnak hogy a szükséges terveket készítse el.

SZINHÁZÉPÍTÉS MUNKÁCSON. A munkácsi színügyi-bizottság állandó színház építését határozta el és alkalmas tervekre pályázatot fog kiírni.

A STRASSBURGI DOMMRÓL. A javítási munkálatokat a strassburgi dommban, ez év folyamán nagyobb mértékben megkezdik.